

Sarıkamış Belediyesi
Kars Sarıkamış Bölgesi'nde
Yapılması Planlanan Futbol Yüksek İrtifa
Kampları Konusunda
Fizibilite Raporu

2013

Hanifi ASLANTÜRK
Danışman

Bu Fizibilite Dokümanı, Medam Danışmanlık A.Ş. (Danışman) tarafından yapılan araştırmalar ile Sarıkamış Belediyesi tarafından sağlanan materyal ve bilgiler ışığında, Danışman'ın ilgili danışmanlık sözleşmesinde açıklandığı üzere Kars-Sarıkamış Bölgesi 'nde yapılacak yatırımlar için fizibilite çalışması görevine istinaden hazırlanmıştır.

Fizibilite Dokümanı (bu dokümana yapılan referansların, bu doküman ile ilgili olarak yazılı ya da sözlü olarak sağlanmış ya da sağlanabilecek her türlü bilgiyi içereceği düşünülecektir) yalnızca hitap ettiği kişilerin ve bu kişilerin danışmanlarının kullanımına yöneliktir. İşbu yazının kabulüyle her katılımcı (Sarıkamış Belediyesi ile imzalanması söz konusu olabilecek Gizlilik Anlaşması çerçevesinde taşıyabileceği diğer yükümlülöklere ek olarak), kendisinin ve aracılarının, temsilcilerinin, yönetici ve çalışanlarının işbu Fizibilite Dokümanı'nı Sarıkamış Belediyesi'nin önceden yazılı onayı alınmadan hiçbir zaman bütün olarak ya da parçalar halinde diğer kişilere kopyalayacağını, çoğaltmayacağını ya da dağıtamayacağını ve burada sözü geçen henüz halka ulaşmamış tüm bilgileri gizli tutacağını ve işbu Fizibilite Dokümanı yalnızca yatırım fırsatının daha ayrıntılı olarak incelenip incelenmemesine ilişkin karar verme amaçlı kullanacağını kabul eder.

Fizibilite dokümanın hazırlanmasında Sarıkamış Belediyesi ve diğer kurumlardan alınan veriler doğru olarak kabul edilmiştir. Bu verilerin doğruluğu ile ilgili olarak Danışman sorumlu tutulamaz.

İşbu Fizibilite Dokümanı'nda açıklanan yatırım fırsatını değerlendirecek herhangi bir kişi, yatırım fırsatına yönelik olarak yaptığı tüm tekliflerde, sözleşmelere taraf olurken ya da teklifi yaparken bu dokümanda yer alan herhangi bir beyan ya da ifadeye dayanmadığını ya da bu beyan ve ifadeleri esas alarak söz konusu sözleşmeye taraf olmadığını ya da teklif yapmadığını kabul eder. Aksi ifade edilmedikçe, bu Fizibilite Dokümanı Sarıkamış Belediyesi'nin mülkiyetinde olacaktır.

Sarıkamış Belediyesi ve Danışman bu Fizibilite Dokümanı'nın herhangi bir zamanda iadesini talep etme hakkını (yazının tüm kopyaları ve örnekleriyle birlikte) saklı tutar. Bu Fizibilite Dokümanı burada açıklanan yatırım fırsatının verilmesine yönelik bir teklif ya da davet niteliğinde değildir ve hiçbir sözleşmenin temelini oluşturmayacaklardır. Danışman burada açıklanan yatırım fırsatının verilmesiyle ilgili olarak başka hiç kimse adına değil, yalnızca Sarıkamış Belediyesi adına hareket etmektedir; sağlanan danışmanlığa yönelik sağlanan koruma şartları hakkında Sarıkamış Belediyesi hariç hiç kimseye karşı sorumlu olmayacaklardır.

İÇİNDEKİLER

Özet.....	
Giriş	
Dünya Turizmi ve Yeni Eğilimler.....	
Spor Turizmi ve Yüksek İrtifa Kamp Turizmi.....	
Sarıkamış Tesis Yatırımları konusunda düşünülen tesisler.....	
Türkiye deki Önemli Yüksek İrtifa Kamp Merkezleri.....	
Spor Turizm Sektöründe Faaliyet Gösteren Bazı Önemli Gruplar.....	
Türkiye Turizm Sektörü GZFT Analizi.....	
Kars ve Sarıkamış'ta Turizm Sektörü.....	
Kars'a Genel Bakış.....	
Kars Sarıkamış İkliminin Biyoklimatik Konfor Açısından Uygunluğu.....	
Kars ta Aylık Ortalama Hava Durumu.....	
Kars ta ortalama rüzgar değerleri.....	
Kars Ulaşım Bilgileri.....	
Kars ve Sarıkamıştaki'daki otellerin listesi ve detayları.....	
Tur Operatörleri Görüşleri	
Görüş ve Öneriler.....	
Sonuç.....	
Kaynakça.....	

Şekiller Dizini

- Şekil 2.1: Dünya turizm sektöründe yaratılan istihdam ve hacim
Şekil 3.1: Turizmin GSYİH ve İhracattaki payı
Tablo 2.1: Turist sayısı bakımından dünyada ilk 10 ülke
Tablo 2.2: Turizmden sağlanan gelir bakımından dünyada ilk 10 ülke
Tablo 2.3: Geleneksel turizm ve yeni turizm çeşitleri
Tablo 3.1: Yabancı turistlerin Türkiye'ye gelme sebepleri
Tablo 3.2: Yerli ve Yabancı Turist Sayısındaki Gelişim
Tablo 3.3: Türkiye Turizm Sektörü GZFT Analizi
Tablo 4.1: Kars ta Aylık ve Yıllık Ortalama Hava Durumu
Tablo 4.2: Kars tarifeli uçuş seferleri
Tablo 4.3: Kars ve Sarıkamış'taki'daki otellerin listesi ve detayları

ABD Amerika Birleşik Devletleri

Eurostat Avrupa Komisyonu İstatistik Ofisi

€ Avro

GSH Gayri safi hasıla

GSYİH Gayri safi yurt içi hasıla

ha Hektar

IVO İç Verimlilik Oranı

KDV Katma Değer Vergisi

SERKA Serhat Kalkınma Ajansı

km Kilometre

km² Kilometrekare

m Metre

Örn Örneğin

T.C. Türkiye Cumhuriyeti

TL Türk Lirası

TURSAB Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği

TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

UNWTO Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü

WTTC World Travel & Tourism Council

YBBO Yıllık Bileşik Büyüme Oranı

ÖZET

Sarıkamış Belediyesi'nin talebi üzerine Kars Sarıkamış Bölgesi'nde yapılması planlanan Başta futbol ve atletizm olmak üzere Yüksek irtifa kamplarının bölgeye Turizm ve sportif faaliyetlerin arttırılması ve buna bağlı olarak bölgede yapılması planlanan Futbol sahaları ile ilgili finansal fizibilite ve Kars Sarıkamış'ın Bilimsel olarak Yüksek irtifa kamplarına uygunluğu çalışmamızı sunmaktayız. Bu çalışmanın amacı, Kars Sarıkamış Bölgesi'ndeki Yaz spor turizmi potansiyelini göz önünde bulundurarak bölgede gerçekleştirilebilecek örnek bir tesis yatırımının fizibilite sonuçlarını değerlendirebilmektir. Çalışmamız kapsamında, Kars Sarıkamış Bölgesi'ndeki yatırım potansiyelini değerlendirmek amacıyla aşağıdaki ana başlıklar altında incelemeler yapılmıştır:

- Dünya turizmi ve yeni eğilimler,
- Kars Sarıkamış bölgesinin Yüksek İrtifa Kamp Turizmine Uygunluğu

GİRİŞ

1.DünyaTurizmi ve Eğilimler

Turizm sektörü, yarattığı istihdam oranı ve ulaştığı hacim ile dünya ekonomisine önemli katkısı olan sektörlerin başında gelmektedir. 2010 yılında dünya gayri safi milli hâsılasının %9'unu oluşturan turizm sektörünün 2023 yılında 11,1 trilyon ABD doları hacme ulaşması beklenmektedir. Son yıllarda dünya turizm sektöründe yatırımcılar geleneksel pazarlardan niş pazarlara doğru kaymakta ve yatırımlarını yeni gelişmeleri göz önüne alarak gerçekleştirmektedir. Sektörde gözlemlenen bu değişimin temel nedenlerinden biri turizm sektöründe önemli bir pay oluşturan hizmet sektörünün gün geçtikçe gelişmesi ve sunulan imkânların ve seçeneklerin önemli ölçüde çoğalmasıdır. Hizmet sektöründe sunulan bu çeşitlilik, turizm sektörünü tetiklemekte ve tatil için karar verme sürecinde var olan birçok farklı imkâna ek olarak, turistlerin tercihlerinde belirli kişisel ihtiyaçlarının karşılanması arayışına girmelerine yol açmaktadır. Bu durum turistik bölgeler arasındaki rekabeti arttırarak, işletmeleri bu ihtiyaçların ve tercihlerin karşılanmasına yönlendirmektedir. Müşterilerin değişen seyahat kıstasları, yenilikçi ve uygun fiyatlı seyahat arayışları, sektörde yeni oluşumlara yol açmakta ve sektörde yıllardan beri süregelen kitle turizmi anlayışına meydan okumaktadır.

Yakın dönemde, müşterilerin değişen seyahat eğilimleri, yenilik ve uygun fiyatlı seyahat arayışları, gelişmekte olan ülkelere ilgiyi arttırmıştır. Gelişmekte olan ülkeler, kış turizmi pasta-sından daha büyük bir pay alabilmek için bu değişime hızla adapte olmuş ve müşterilerine sundukları imkânları geliştirmeye odaklanmışlardır.

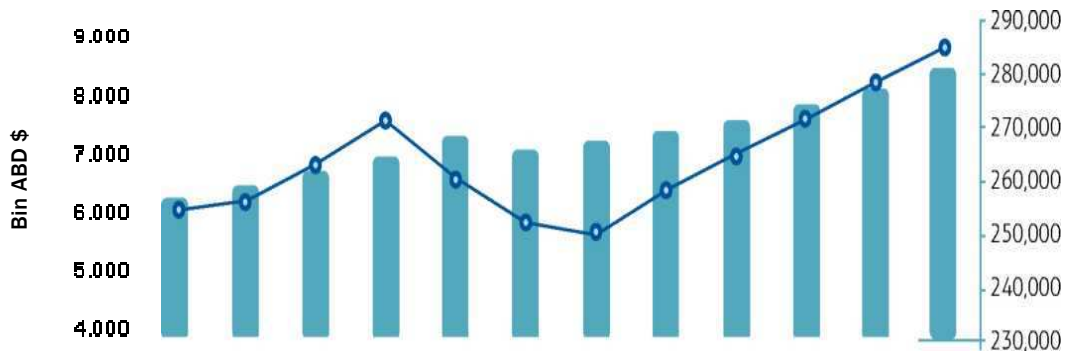
2.DünyaTurizm Sektörü

2.1 Genel Bakış

Turizm sektörü dünya genelinde sağladığı istihdam ve ulaştığı hacim ile dünyadaki en aktif sektörlerden biridir. 2010 yılında toplam 250 milyon kişiyle küresel istihdamın %8,1'i turizm sektörü ile sağlanmıştır. 2011 yılında turizm sektörünün bir önceki yıla göre %3'lük artış kaydederek yaklaşık 260 milyon kişiye istihdam sağlaması beklenmektedir. 2020 yılına kadar turizm sektörünün küresel istihdamdaki payının %9'a çıkarak, 320 milyon kişiye istihdam sağlayacağı tahmin edilmektedir.

Sektör, 2010 yılında bir önceki yıla göre %1,7 büyüyerek dünya gayri safi hâsılasının %9'una karşılık gelen 5,7 trilyon ABD doları hacme ulaşmıştır. 2011 yılsonuna kadar turizm sektöründe %3,8'lik büyüme beklenmektedir ve toplamda 5,9 trilyon ABD doları hacme ulaşması öngörülmüştür. 2020 yılına kadar, turizm sektörünün her yıl yaklaşık %4 büyüyerek 11,1 trilyon ABD doları hacme ulaşması beklenmektedir.

Şekil 2.1 Dünya turizm sektöründe Yaratılan istihdam ve hacim.

Turizm sektörünün GSH'ya katkısı (doğrudan)bin kişi ABD \$

—O— Turizm sektörünün istihdama katkısı (bin kişi)

Kaynak: WTTC, 2011 Turizm İstatistikleri.

Yukarıdaki grafik, 2004-2015 yılları arasında turizm sektörü tarafından yaratılan, yaratılması beklenen istihdam ve hacim rakamları ile turizm sektörünün 2008 yılına kadar düzenli gelişimini ve 2009'da küresel krizin etkisiyle gerileyen pazarın iyileşme sürecini (2011 yılından itibaren tahmini olarak) göstermektedir. Dünya genelinde turizm sektörü hacmi 2004-2008 yılları arasında %9,2'lik yıllık bileşik büyüme oranı ile büyüyerek 4.1 trilyon ABD dolarından 5,8 trilyon ABD dolarına çıkmıştır. 2008 yılındaki küresel finansal kriz turizm sektörünün en büyük kaynağı olarak gösterilen gelişmiş ülkeleri ciddi olarak etkilemiştir. Hane halkı turizm giderlerini kısarken, yurtiçi seyahatleri tercih etmiştir. Şirketler de aynı dönemde seyahat bütçelerinde ciddi kesintiler yapmışlardır. Krize ek olarak 2009 yılında ortaya çıkan H1N1 salgını da, hükümetler önlem alana kadar, birçok pazarda seyahatleri durdurma noktasına getirmiştir. 2009 yılında finansal kriz ve salgın nedeniyle daralan sektörde, toplamda 8 milyon kişi işini kaybederken, sektörün hacmi de 400 milyar ABD doları azalarak 5,4 trilyon ABD dolarına gerilemiştir. Sektörde yapılan yatırımlar da daralan pazarlar dolayısıyla azalmış, 2008 yılında 710 milyar ABD doları seviyesinde olan yatırımlar 2009 yılında %10,3 azalarak 620 milyar dolar seviyelerine inmiştir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen 2009 yılında turizm sektörü 252 milyon kişiye iş imkânı sağlarken (tüm istihdamın %7,96'sı) dünya GSH'sinin %9,31'ini üretmiştir. Krizin etkisini yitirmeye başladığı 2010 yılında, küresel ekonominin de canlanma dönemine girmesiyle birlikte, turizm sektörünün GSH'sı bir önceki yıla göre %5,4 büyüyerek 5,7 trilyon dolarlık hacme (dünya GSH'sinin %9,04'ü) ulaşmıştır. Fakat 2010 yılında sektörün yarattığı istihdam ve yaptığı yatırım harcamalarındaki düşüş devam etmiştir. İstihdam edilen kişi sayısı 250 milyona gerilerken, yapılan yatırım tutarı 612 milyar ABD dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Orta ve uzun vadede turizm sektörünün küresel büyümeyi yönlendirmesi ve iş imkânları yaratması bakımından öncü sektörlerden olması beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkeler, uluslararası seyahatlerin artmasıyla birlikte büyümedeki en önemli payı alırken, gelişmiş ülkelerin uzun vadede sektöre yön vereceği öngörülmüştür. Kısa süreli seyahatlerin artması ve müşterilerin sürekli yenilik arayışının, sektörde yeni ürünler ve pazarlar oluşturması beklenmektedir. Bu beklentiler ışığında turizm sektörünün 2011 yılı sonunda GSH'sinin bir önceki yıla göre %5 büyüyerek 5,9 trilyon ABD dolarına ulaşması, yaratılan istihdamın da 2008 yılı seviyelerini yakalaması beklenmektedir. Sektörün, 2015 yılına kadar %6,3'lük Yıllık Bileşik Büyüme Oranı (YBBO) ile büyüyerek trilyon ABD dolarlık hacme ulaşması ve 285 milyon kişiye iş sağlaması öngörülmüştür. Bu veriler, turizm sektörünün ilerleyen yıllarda dünyanın öncelikli sektörlerinden ve işverenlerinden biri olacağını teyit etmektedir.

Ülke bazında incelendiğinde turizm sektörünün en önemli göstergeleri yurt- dışından gelen turist sayısı ve sağlanan gelirler olarak gösterilmektedir. Aşağıdaki tablolarda, ziyaret eden turist sayısı ve sağladığı gelirler bakımından ilk 10 ülke listelenmiştir.

Tablo 2.1. Turist sayısı bakımından dünyada ilk 10 ülke

Sıra	Ülkeler	Milyon			Değişim (%)	
		2008	2009	2010	2009/2008	2010/2009
1	Fransa	79,2	76,8	76,8	-3,0	0,0
2	ABD	58,0	55,0	59,7	-5,1	8,5
3	Çin	53,1	50,9	55,7	-4,1	9,4
4	İspanya	57,2	52,2	52,7	-8,8	1,0
5	İtalya	42,7	43,2	43,6	1,2	0,9
6	Birleşik Krallık	30,1	28,2	28,1	-6,4	0,4
7	Türkiye	25,0	25,5	27,0	2,0	5,9
8	Almanya	24,9	24,2	26,9	-2,7	11,2
9	Malezya	22,0	23,6	24,6	7,2	4,2
10	Meksika	22,7	21,5	22,4	-5,2	4,2
Toplam		414,8	401,1	417,5	-3,3	4,1
Dünya toplam		916,7	881,9	939,9	-3,8	6,6

Tablo 2.2. Turizmden sağlanan gelir bakımından dünyada ilk 10 ülke

Sıra	Ülkeler	Milyar ABD \$			Değişim (%)	
		2008	2009	2010	2009/2008	2010/2009
1	ABD	110,4	94,2	103,5	-14,7	9,9
2	İspanya	61,6	53,2	52,5	-13,7	-1,3
3	Fransa	56,6	49,4	46,3	-12,7	-6,3
4	Çin	40,9	39,7	45,8	-2,9	15,4
5	İtalya	45,7	40,2	38,8	-12,0	-3,5
6	Almanya	39,9	34,6	34,7	-13,2	0,3
7	Birleşik Krallık	36,0	30,1	30,4	-16,3	1,0
8	Avusturalya	24,8	25,4	30,1	2,5	18,5
9	Hong Kong	15,3	16,4	23,0	7,5	40,2
10	Türkiye	22,0	21,3	20,8	-3,2	-2,3
Toplam		453,1	404,5	425,9	-10,7	5,3
Dünya toplam		939,8	851,0	919,0	-9,4	8,0

2010 yılında uluslararası turist sayılarına göre ilk 10 ülkeyi ziyaret eden toplam kişi sayısı genel dünya toplamının %44,4'ünü oluşturmaktadır. 2009 yılında ülkeler bazında ve genelde görülen turist sayısındaki gerileme 2010 yılında yerini %11'lere varan büyümeye bırakmıştır. Müşterilerin değişen seyahat eğilimleri, yenilik ve uygun fiyatlı seyahat arayışları gelişmekte olan ülkelere ilgiyi arttırmıştır. 2008 ve 2009 yıllarında İspanya'nın gerisinde dördüncü olan Çin, 2010 yılında %8,5'lik artışla ilk üç içine girmiştir. Listedeki diğer gelişmekte olan ülkeler de (Türkiye, Malezya ve Meksika) 2010 yılında liste ortalamasının üzerinde artış sergilemiştir. Ziyaret eden turistlerden sağlanan gelirlerde ilk üç sırayı ABD, İspanya ve Fransa almakta ve ilk 10 ülkenin gelirlerinin toplamı genel dünya gelirlerinin toplamının %46,3'ünü oluşturmaktadır. Uluslararası turist sayıları listesinden farklı olarak sağlanan gelirler listesinde gelişmekte olan sadece iki ülke (Çin ve Türkiye) girebilmiştir. 2009 yılında listedeki ülkelerin ulus-

lararası turistlerden sağladıkları gelirler ortalama %10,7 gerilerken 2010 yılında ise %5,3 artmıştır. Buna karşılık, tüm dünya genelinde sağlanan gelirler %8 büyümüştür. Fakat gelirler bölgesel olarak incelendiğinde 2010 yılında, Avrupa'nın %9,9 küçülürken, Kuzey ve Güney Amerika'nın sadece %9,6 büyüdüğü diğer taraftan Asya ve Pasifik Bölgesi'nin %22,4, Afrika'nın %10,1 ve Orta Doğu'nun %19,7 büyüdüğü görülmektedir. Sonuç olarak dünya genelinde müşterilerin değişen tercihleri doğrultusunda gelişmekte olan ülkelerde daha fazla harcama yaptıkları ortaya çıkmaktadır.

2.2 Dünya Turizm Sektöründeki Yeni Eğilimler

Tüm dünyada ağırlıklı olarak deniz ve kış turizmini kapsayan geleneksel kitle turizm pazarı birçok bölgenin büyümesinde temel teşkil etmiştir. Tatil için karar verme sürecinde var olan birçok farklı imkâna ek olarak, turistlerin tercihlerinin daha da karmaşık bir hal alması ve belirli kişisel ihtiyaçlarının karşılanması arayışına girmeleri turistik bölgeler arasındaki rekabeti arttırarak; işletmeleri bu ihtiyaçların ve tercihlerin karşılanmasına yönlendirmektedir. Bu çerçevede dünya genelinde yatırımcılar geleneksel pazarlardan niş pazarlara doğru kaymakta ve yatırımlarını yeni gelişmeleri göz önüne alarak gerçekleştirmektedir. İlerleyen yıllarda kamu ve özel sektör yetkililerinin yapması gereken tercihin, geleneksel kitle turizm pazarına destek ve yatırımlara devam etmek ile insanların değişen zevklerine ve tercihlerine göre şekillenmiş yeni yerli turizm arzının oluşturulması ve geliştirilmesi arasında olacağı öngörülmektedir.

Şimdiye kadar geleneksel kitle turizmi, pazarın büyümesine odaklanmış, doğal kaynakları sektörün bir girdisi olarak fiyatlayan ve çevre konusuna, sunulabilecek ürünler dışında, fazla ilgi göstermeyen sektör kollarından biri olmuştur. Fakat değişen turizm talepleri artmakta olan farklı ilgi alanlarını yansıtmakta ve Özel İlgi Turizmi'nin (Special Interest Tourism) doğmasıyla birlikte tüketicilerin önemsendiği yeni değerleri de ortaya çıkarmaktadır. Bu değerler arasında açık hava aktivitelerinin öneminin artması, çevreyle ilgili problemlere karşı bilinçlenme, eğitimsel gelişim, estetik düşünce ve bireysel gelişim yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda geleneksel turizm çeşitleri ve alışkanlıkları ile yeni turizm eğilim çeşitleri sunulmuştur.

Tablo 2.3. Geleneksel turizm ve yeni turizm çeşitleri

Yaklaşım Turizm modelleri	Geleneksel turizm Deniz turizmi Kış turizmi	Yeni turizm modelleri Alternatif turizm modelleri Çiftlik turizmi Ekoturizm Kültürel Doğa yürüyüşü Doğa turizmi Özel İlgi Turizmi Konferans İş seyahatleri Denizaltı Dini Sağlık/Spa Eğitim Spor Macera
Organizasyon şekli	Kitle turizmi Bireyle Sosyal turizm İkinci ikamet	Küçük turist grupları Bireyler Sosyal turizm
Turist davranış tarzı	Duvarsızlık Aşırı tüketim (kaynakların azalması)	Sorumluluk Kaynakların kullanılması (tüketilmemesi)
Turizm faaliyetlerinin durumu	Sürdürülebilir olmayan turizm	Yeşil turizm Ekonomik olarak sürdürülebilir turizm

Kaynak: Vagianni ve Spilanis(Kültür ve Turizm Bakanlığı, www.kultur.gov.tr)

Özel ilgi turizmi, kişilerin ve grupların özel ilgilerine bağlı olarak isteğe göre uyarlanmış boş zaman ve dinlenme deneyimleri olarak tanımlanmaktadır. Buna bağlı olarak, bazı ziyaretçilerin tercih yaparken özellikle isteğe göre uyarlanmış eğitim, spor, çevre, yemek ve iş gibi özel ilgi deneyimleri sunan bölgeleri seçtiği görülmektedir. Özel ilgi turizmine örnek olarak kültürel miras turizmi, kırsal turizm, eğitimsel turizm, spor turizmi, spa ve sağlık turizmi, çevresel turizm, çiftlik turizmi ve şehir turizmi gösterilebilir. Fakat özel ilgi turizmi modeli tam olarak alternatif turizm modeli anlamına gelmemektedir. Özel ilgi turizmi modelinde özel gerekçeler seyahat için bir neden oluştururken, alternatif turizm modellerinde seyahatin organize ediliş biçimi ve turistlerin gittikleri bölgeye özgü ve çevre dostu ürünlerin tüketilmesine olan istekleri ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede, turizm aktiviteleri ekonomik olarak uygulanabilen veya çevre dostu veya her ikisini de içerebilen iki ana kategoride geleneksel turizm, yeni turizm (özel ilgi ve alternatif turizm) şeklinde incelenebilmektedir. UNESCO'nun 2002 yılında yayınladığı bir rapora göre turizmin çevresel etkileri hakkında bil olduktan sonra çoğu turist sağduyulu turizm olanaklarını içerdiğini düşündüğü alternatif turizm çeşitlerini seçmeye yöneldiği görülmüştür.

3. Kars Sarıkamışbölgesinin Yüksek İrtifa Kamp Turizmine Uygunluğu

Sportif aktivitede yüksek dayanıklılığa ihtiyaç duyan antrenörler azalan oksijen kapasitesinin kan hücrelerini artırması nedeni ile özellikle sezon başı hazırlıklarını 1800-2300 mt yükseklikte yaparlar.Yüksek ortamda temel antrenmanlar deniz seviyesine kıyasla daha yavaş ve daha düşük oksijen alımı ile yapılır.Yüksek irtifada yapılan antrenman deniz seviyesindeki performans için deniz seviyesindeki antrenmanlarla yüksek irtifada çalışmak anlamına gelir .

Yüksek ortamda yapılan egzersizlerin amacı yüksekte çalışarak daha alçak rakımlarda dayanıklılığı artırmadır.1500 metreden sonra çıkılan her 3 metrede oksijen tüketiminde yüzde 3 ile 5 azalma olmaktadır.(Dr. Ercan ATALAY) Özellikle Futbolda 1800 metrenin üzerinde yapılan çalışmalar dayanıklılık yeteneğini artırmaktadır .

Hüpoeksik egzersiz (oksijenin az olduğu durum) sporcularda performans ve dayanıklılığı artırıcı yönde etki yapmaktadır. Yüksekliğe uyum sağlamak anlamına gelen bu değişiklikler hemoglobin artması, alyuvar çoğalması yüksek solunum gibi göstergeler ile belli olmaktadır. Yüksek irtifada vücut oksijen taşıyabilme kapasitesini artırabilmek için alyuvar üretimini artırır. Bu alyuvar artışı yüksekliğe çıkılmasının altıncı gününden itibaren görülür. Böylece yüksek irtifada uyum sağlamış bir sporcuda alyuvar oranında yüzde 30 ve yüzde 50 oranında artma olur. Yükseklikte yapılan antrenmanlar sonucu kan hücresinde hemoglobin sayısında ve kas dokusundaki enzimlerde artış meydana gelir. Bu artış yüksek ortamda az oksijenle yapılan antrenmanlara bağlıdır. Yüksek irtifadan faydalanabilmek için yükseklik 1800-2300 metre arasında olmalı ve en az 2 haftalık bir kamp süresi olmalıdır.

Sonuç olarak yükseklik arttıkça oksijen miktarının azalması daha düşük düzeylerde antrenman yapılsa bile oksijen kullanma kapasitesini ve hemoglobin seviyesini artırarak kas dokusunun oksijenle ve oksijensiz dayanıklılığı artırdığından sporcu için deniz seviyesinde performans ve dayanıklılık artırıcı etki yapmaktadır.Tüm bunlardan dolayı sezon öncesi hazırlık çalışmaları yüksek ortamlarda ki kamplarla yapılması gerekmektedir.

Yukarıda açıklanan bilimsel verilere dayanarak sarıkamış bölgesinin coğrafi özellikleri ile yüksek irtifa kamp turizmi ne uygun olduğu anlaşılmaktadır.

4. Spor Turizmive Yüksek irtifa Kamp Turizmi

Sportif faaliyetlerin turizmle ilişkisi son yıllarda büyük gelişmeler göstermiştir. Dünya çapında düzenlenen spor organizasyonlarının milyonlarca kişi tarafından takip edilmesi kitlesel turizm hareketleri oluşturmaktadır. Diğer yandan profesyonel sporcuların antrenman ve eğitim faaliyetleri de önemli bir turizm pazarı oluşturmaktadır.

Spor Turizmi Uluslararası Konseyi'nin (STIC) yaptırdığı ve bu kuruluşun resmi yayın organı Journal of Sport Tourism'de yayınlanan bir araştırmaya göre spor turizminden elde edilen gelir, dünyadaki toplam turizm aktivitelerinden elde edilen gelirin %32'sini oluşturmaktadır. Spor turizminin taşıdığı popüler özelliklerden dolayı tanıtım konusunda kuvvetli bir araç olması nedeniyle dünyada pek çok kent spor kenti olarak markalaşmaktadır.

Son yıllarda ülkemizde de spor turizminin geliştirilmesine ve bu alanda marka kentler oluşturmaya yönelik ciddi yatırımlar yapılmaktadır. Sporcu kamp ve eğitim faaliyetlerine yönelik tesisleşme ve altyapı imkanlarının artmasına ve pek çok uluslararası spor organizasyonunun ülkemizde gerçekleştirilmesine paralel olarak Türkiye'ye spor turizmi amacıyla gelen turist sayısında artış gözlenmektedir. 2001 ve 2008 yılları arasında yabancı ziyaretçilerin geliş nedenlerine göre dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Yabancı Ziyaretçilerin Geliş Nedenlerine Göre Dağılımı (TÜRSAB, 2009)

	Toplam içinde pay %							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Gezi, Eğlence	52,27	57,19	56,32	56,74	57,20	51,90	56,60	58,50
Kültür	9,17	9,10	8,31	7,71	7,60	6,10	6,00	6,40
Sportif ilişkiler	1,28	1,16	1,30	1,48	1,40	1,10	1,60	1,50
Yakınları ziyaret	7,94	8,78	6,96	7,21	8,60	11,70	10,80	11,10
Sağlık	0,97	0,74	0,86	0,92	1,00	0,90	0,80	0,70
Dini	0,31	0,54	0,49	0,42	0,60	0,60	0,70	0,40
Alışveriş	8,29	6,80	8,03	7,19	6,30	6,90	5,70	4,80
Toplantı, konferans, kurs, seminer	2,40	2,11	2,48	2,24	2,40	2,70	3,40	2,90
Görev	5,00	5,12	6,05	5,62	5,00	6,30	3,00	2,70
Ticari ilişkiler, fuar	5,03	3,37	3,69	4,38	3,50	4,50	4,50	4,30
Transit	3,08	2,27	1,99	1,16	2,30	2,00	0,20	1,10
Eğitim	0,00	0,00	0,66	0,86	0,50	0,60	0,70	0,70
Diğer	4,27	2,82	2,86	4,06	3,60	4,60	6,10	4,90

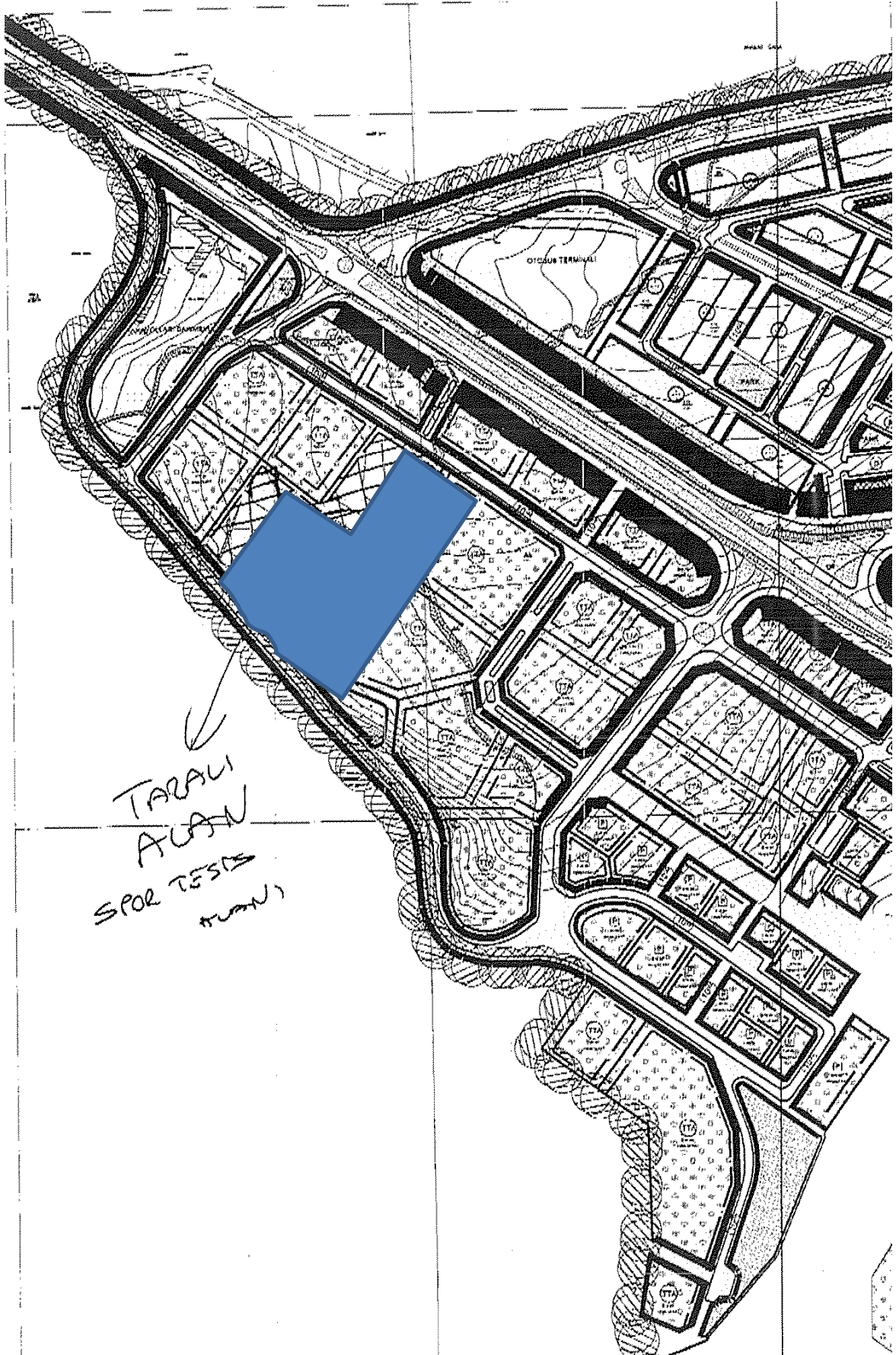
Profesyonel sporcuların kamp ve eğitim faaliyetleri spor turizmi açısından önemli bir pazar oluşturmaktadır. Özellikle futbol takımlarının sezon ve ara dönemde gerçekleştirdikleri kamp faaliyetleri bu pazarda en büyük paya sahiptir. Türkiye'de kamp yapan futbol takımı sa-

yısı 1995'te 70 civarında iken bu rakam 2003 yılında 700'e, 2007 yılında da 1200'e 2011 yılında ise 1600 'e yükselmiştir.

Sporcu kamp yerlerinin seçiminde; iklim koşulları, yükseklik gibi coğrafi etmenlerin yanı sıra mevcut spor tesislerinin özellikleri ile kamp döneminde düzenlenecek turnuva ve organizasyonların varlığı etkili olmaktadır. Pek çok spor dalında özellikle hazırlık dönemlerinde yapılan kamplar için yüksek rakıma sahip ve uygun iklim şartlarıyla biyoklimatik konfor sağlayan bölgeler tercih edilmektedir.

Son yıllarda yüksek rakımın sporcuların performansına etkisi üzerine yapılan araştırmalar sonucunda, sporcuların hazırlık süreçlerinde yapmış oldukları yükselti antrenmanının deniz seviyesindeki performansı kuvvetli biçimde etkilediği görülmüştür. Yüksek irtifa antrenmanından fizyolojik yarar elde etmek için en az 1750-2300 metre yüksekliğinde 2-3 hafta süren çalışma yapılması gereklidir. Bu tür egzersizlerin sporcularda performans ve dayanıklılığı artırıcı yönde etkisi kanıtlanmıştır. Yükseklik arttıkça oksijen miktarının azalması oksijen kullanma kapasitesini ve hemoglobin seviyesini artırarak kas dokusunun oksijenle ve oksijensiz dayanıklılığı artırdığından sporcu için deniz seviyesinde performans ve dayanıklılık artırıcı etki yapmaktadır.

5.Sarıkamış Tesis Yatırımları konusunda düşünölen tesisler

Yapılan incelemelerde mevcut bulunan arazi ye 2 adet çim antrenman sahası, 1 adet Sentetik futbol sahası, Soyunma odaları, 2 adet fitness salonu düşünülmektedir. Ayrıca konaklama tesislerine yakın olan ve tomruk alanı diye adlandırılan araziye 1 adet 5000 seyirci kapasiteli Atletizm yüksek irtifa kampları içinde kullanılabilecek tartan pistli futbol sahasının adı geçen alana konuşturulması son derece isabetli bir karar olacaktır yapılan araştırmalarda yüksek irtifa kampları için uygun bir alan olarak belirlenmiştir. Kampa gelen takımların hazırlık maçları ve turnuvalar için kullanılması uygun görülmüştür.

6. Türkiye deki Önemli Yüksek İrtifa Kamp Merkezleri

Sezon içindeki başarının ön şartı ya da vazgeçilmezi olarak kabul gören bu hazırlık kamplarını bazı yönleriyle turizm aktivitesi içinde değerlendirmek mümkündür. Çünkü takım sporlarında her bir takım için yaklaşık 40 kişiyi bulan sporcu, çalıştırıcı ve yardımcıları, masör, doktor, yöneticiler, malzemeciler ve diğer yardımcı personel ile birlikte önemli bir nüfus, bu aktiviteye katılmaktadır. Takımların popülaritesine göre, yerel ve ulusal, hatta kimi durumlarda uluslararası medya mensupları ve bazı fanatik seyirci gruplarının da katılımıyla bu sayı artmakta ve dolayısıyla söz konusu faaliyetler bir anda kitlesel turizm etkinliklerine dönüşebilmektedir. Farklı spor türlerinin hazırlık dönemleri olarak da tanımlanabilecek olan bu kamp dönemlerinin, turizm olgusu içinde değerlendirilmesi olayını kısaca spor-kamp turizmi olarak adlandırmak mümkündür.

Mevcut durum gözden geçirilecek olursa, bugün ülkemizde Abant, Kızılcahamam ve Uludağ gibi yükseltisi fazla olan yerler, sezon öncesi hazırlık kampları için tercih edilmektedir.

Spor Turizm Sektöründe Faaliyet Gösteren Bazı Önemli Gruplar

Öger Turizm, Fanatik Grup a.ş., Alarko Şirketler Grubu, Anadolu Grup, MNG Holding ve Doğuş Grubu gibi önemli Turizm şirketleri son yıllarda Spor Turizmi'ne daha çok önem vermişlerdir. Bu önemli turizm şirketleri 2011 ve 2012 Futbol turizmi hazırlık dönemlerinde yerli ve yabancı takımlar olmak üzere yaklaşık 1700 takım istihdamı ile Ülke turizmine ve Ülke kalkınmasına büyük katkı sağlamışlardır.

3.3 Türkiye Turizm Sektörü GZFT Analizi

Türkiye turizm sektörünün genel durumunu özetleyen analiz aşağıda sunulmuştur:

GÜÇLÜ YÖNLERİ	ZAYIF YÖNLERİ
► Türkiye'nin coğrafi konumunun, deniz-kıyı şeridi özelliklerinin (uzunluğu, kalitesi vb.) ve ikliminin deniz turizmi için ülkeyi cazip bir seyahat noktası haline getirmesi ► Uzun bir geçmişe sahip olan ülkenin tarihi mekanlar ve arkeolojik miraslar açısından son derece zengin olması ► Konaklama alanında bilgi birikiminin güçlü, otel seçeneklerinin geniş olması ► İşgücünün gerekli eğitime ve donanımına sahip olması ► Devletin sektörü teşviklerle ve pazarlama kanalları ile destekliyor olması	► Kayıt dışılığın özellikle küçük ölçekte olan firmalarca yaygın olması ve dolayısıyla vergi kayıplarının söz konusu olması ► Ortalama fiyatların çevre ülkelerdeki konaklama fiyatı seviyelerinin gerisinde kalması ve bu alanda faaliyet gösteren otel sayısının fazla olmasının yarattığı rekabetin fiyatlara kaçınılmaz olarak yansımaları
FIRSATLAR	TEHDİTLER
► Ülkenin sadece deniz turizmi olarak değil, turizmin diğer alanlarında (kış turizmi, sağlık turizmi, termal turizmi, golf turizmi, yat turizmi, konferans turizmi vb.) büyük bir potansiyeli barındırması ► Genç ve nitelikli iş gücünün bulunması ► Turizmi destekleyen en önemli unsurlardan olan havacılık sektöründeki olumlu gelişmeler	► Yabancı kurlarda yaşanabilen dalgalanmalar ve dünya genelinde yaşanan ekonomik krizlerin Türkiye'yi de kaçınılmaz olarak negatif etkilemesi ► Politik gündemde yaşanabilecek olumsuzluklar ► TL'nin ABD Doları ve Avro karşısında aşırı değer kazanma ihtimali

Bulunduğu özel konum itibarıyla yüzyıllardır odak noktası olması, turizm açısından son derece elverişli olan iklimi ve doğal güzellikleri ile barındırdığı sayısız kültürel ve tarihi zenginlikler, Türkiye'nin turizm açısından en güçlü özellikleri olarak öne çıkmaktadır. Bu özellikler, ülkenin en çok ziyaret edilen ülkeler sıralamasında ilk 10'da yer almasında büyük rol oynamaktadır.

Büyük bir potansiyel barındıran ve devlet tarafından da her daim desteklenen turizm sektörünün, farklı turizm alanlarının da gelişimi ile güçlenerek daha fazla sayıda turiste ev sahipliği yapması beklenmektedir. Bu olumlu unsurların yanı sıra sektörde maliyetlerin göreceli olarak yüksek olması ve kayıt dışılığa bağlı olarak yaşanan vergi kayıpları, sektörün daha da gelişmesini engelleyen unsurlar olarak yer almaktadır.

Özellikle Akdeniz piyasasında rakip ülkelere nazaran daha sağlıklı bir performans sergiliyor olmasına rağmen, hala çevre ülkelerdeki konaklama fiyat seviyelerine ulaşamıyor olması da Türk turizm sektörünün önündeki en büyük engellerden biridir.

Ülkenin yine bulunduğu coğrafi konum itibarıyla özellikle Orta Doğu ile ilişkili politik gündemin de merkezinde yer alması, turizm için son derece büyük önem arz eden politik riski teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra bazı dönemlerde ekonomide gözlenen belirsizlik hâli ve buna bağlı kur riskleri de, turizm sektörü açısından dikkat edilmesi gereken diğer unsurlardır.

7.Karsve Sarıkamışta Turizm Sektörü.....

Kars ve Sarıkamış ilçesinde de günümüze kadar Kültür ve inanç turizmi ön plana çıkmıştır.Kars ilinde faaliyet gösteren çok az sayıda turizm acentası bulunmaktadır.Spor turizmi ile seyahat acentalarının sayısında artacağı ve bu alanda yeni bir iş istihdamı oluşacağı gözlenmektedir.

SEYAHAT ACENTALARI :

1- Sınır Turizm ve Seyahat Acentası (A) Grubu	Tlf: 0 (474) 2123838 – 2123840 – 2123839
2- Çobanoğlu Turizm ve Seyahat Acentası (B) Grubu	Tlf: 0(474) 2124747 – 2124748 – 2124749
3. Kayadır Turizm	Tlf: 0474 223 70 35

8.Kars’aGenel Bakış

Yüzölçümü: 18.557 km²

Nüfus: 325.016 (2000)

İl Trafik No: 36

Kars şehri, İpek Yolu gibi önemli ve stratejik özellikleri olan bir ticaret güzergâhı üzerindedir. Anadolu’da çeşitli rotalar izleyen ticaret yolları Kars platosunda birleşir. Yukarı Fırat yolu ‘Samsat’ Deresi’nden Erzurum Ovası’na geçerek Aras Nehri’ni takiben Sarıkamış’a ulaşır. Karadeniz yolu ise Çoruh Vadisi’nden Kars’a gelir. Kervan yollarının Kars’ta birleşmesi, şehrin adının hafızalarda hep canlı kalmasını sağlar. Rusya’dan İran’a, Hindistan’dan Almanya’ya

kadar Kars adının kullanılması ve hatta adının Kanada’da bir yerleşime verilmesi, şehrin birçok ziyaretçiye ev sahipliği yaptığını gösterir.

Sürekli el değiştiren Kars’ın iktisadi olarak gelişme gösterememesi, Selçuklu-Osmanlı zamanında vilayet statüsü alamaması, zaman içinde nüfus potansiyelinin değişmesi, ekonomik olarak şehri küçültse bile tarihi ve kültürel dokusunu büyütüştür. İşgalcilerin ve işgalden kaçanların bıraktıkları izler bugünün mirasını oluşturmuştur. Bir sınır kenti olarak benzerlerinden daha fazla işgale uğraması, her defasında yakılıp yıkılması, her işgalde nüfusun göçe zorlanmasına yol açmış ancak her yıkımın ardından yeniden kurulup gelişerek kent özelliği kazanmıştır.

Sürekli el değiştiren Kars’ın iktisadi olarak gelişme gösterememesi, Selçuklu-Osmanlı zamanında vilayet statüsü alamaması, zaman içinde nüfus potansiyelinin değişmesi, ekonomik olarak şehri küçültse bile tarihi ve kültürel dokusunu büyütüştür. İşgalcilerin ve işgalden kaçanların bıraktıkları izler bugünün mirasını oluşturmuştur. Bir sınır kenti olarak benzerlerinden daha fazla işgale uğraması, her defasında yakılıp yıkılması, her işgalde nüfusun göçe zorlanmasına yol açmış ancak her yıkımın ardından yeniden kurulup gelişerek kent özelliği kazanmıştır.

AKYAKA GAR BİNASI: Kars'a 56 kilometredir.

AKYAKA TİHNİS KİLİSESİ : Kars'a 70 kilometre uzaklıktadır. Sosgert Kalesi de denir.

ALEKSANDR NEVSKİ – RUS ASKERİ KİLİSESİ (FETHİYE CAMİSİ) : Ortakapı mahallesinde bulunan ve Kazak Kilisesi olarak da bilinen kilise, Ortodoks Rus dini mimarisine iyi bir örnek teşkil etmektedir. Dikdörtgen plânlıdır ve üç giriş kapısı bulunmaktadır. Kapılar duvar yüzeyinden bir metre kadar çıkıntılıdır. Çatı ile duvar bitiminde, batı cephesi üzerinde, kapının sağ ve sol tarafına gelen yanlarında dört adet sivri kemerli çatı penceresi vardır. Bu sanat eserinin en dikkat çekici yanı, bugün yerinde olmayan soğan kubbeleridir. Kubbeler, 1953 yılında sökülüştür. Cumhuriyet’in ilk yıllarından 1970’li yıllara kadar kapalı spor salonu olarak kullanılan kilisenin iç mekânı, yoğun onarımlar nedeniyle özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir. 1985 yılında ise iki minare eklenerek camiye çevrilmiştir. Kilisenin önünde yer alan ve Rusların zaferini temsil eden heykel ise, Kars’ın tekrar alınmasından sonra sökülerek İstanbul Deniz Müzesi’ne gönderilmiştir.

ALMAN EVİ : Kars'ın Rus yönetiminde olduğu dönemde Volga Almanları (Nemis) tarafından inşa edilen ve uzun süre kullanılan evin mimari özellikleri kadar yazılar ve resimlerle yapılan süslemeler dikkat çekmektedir. Evdeki yazı ve resimlerde, kutsal kitaplardan yapılan alıntılarının yanı sıra çeşitli tasvirler de görülmektedir.

ANADOLU LİSESİ: Rusların, Çarlık Rusya'sı yıkılmadan önce 1917'de Kars'ta yaptıkları tek devlet dairesi bu iki katlı binadır. Rusların ziraat bankası olarak inşa edilmiştir. Binanın dışın-da gri kesme taş ve pembe tüf taş kullanılmış olup taşların şekilli olarak yerleştirilmesi dekora-tif etki yaratmaktadır. Bir süre Ziraat Bankası olarak, batı tarafına eklemeye yapılarak, büyütülen bina sonraki dönemlerde ise Anadolu Lisesi olarak kullanılmıştır. Şu an İl Özel İdaresi'ne dev-redilmiş durumdadır.

ANİ ANTİK KENTİ: Anadolu'daki en eski yerleşimlerden biri olan Ani, Kars'ın güneydoğu-sunda, kent merkezinden 42 kilometre uzaklıktaki Ocaklı Köyü sınırları içinde, beş hektarlık bir alanda yer almaktadır. Türkiye ile Ermenistan arasındaki doğal sınırı oluşturan Arpaçay Nehri'nin her iki yakasında, tarihi 'İpek Yolu' üzerinde kurulmuş önemli bir ticaret merkezi olan Ani'den günümüze kalanların tamamına yakını vadinin batısında, Türkiye topraklarındadır. Ani; İran, Eski Yunan, Ermeni, Selçuklu, Gürcü, Arap, Seddat ve Anadolu'da yaşayan di-ğer kültürlerin ortak değeridir. Ani kenti binlerce yılı aşan köklü tarihi boyunca sırasıyla Hurriler, Urartular, Kimmerler, İskitler, Karsaklar, Sasaniler ve Araplar gibi halklara 8. yüzyıl başlarına kadar ev sahipliği yapmıştır. İpek Yolu'nun Anadolu'ya kuzeyden girdiği noktada bulunan şehir ticaretle gelişmiştir. 100 bine yakın nüfusuyla İpek Yolu boyunca Kafkasya, Or-ta Asya ve Çin'e kadar uzanan bir ticaret ağının ana duraklarından biri haline gelmiştir. 732'de, Ermeni Bagratlı Krallığı dönemi başlamış, Kral III. Aşot Ani'yi 732 yılında bir Ermeni beyliği olan Bagrati Krallığı'nın başkenti yapmıştır. 1064'te Alparslan'ın Ani'yi ele geçirme-siyle kent Selçuklu medeniyetiyle tanışmıştır. Bununla birlikte, 1124'te Gürcü, 1239'da Moğol hâkimiyetine girmiştir. Bu istilalar büyük tahribata yol açmış ve kent ticari önemini yitirmeye başlamıştır. 1534'te Osmanlı Devleti, Ani'deki tek hâkim güç haline gelmiş ancak Ümit Bur-nu'nun keşfi ve ticaret yollarının denizlere kaymasıyla İpek Yolu'nun ve Ani'nin ticari önemi-ni daha da zayıflatmıştır. 15. yüzyılda terk edilmeye başlanan şehir 40 yıl Rus egemenliğinde kalmış olup 1921'de Ruslardan geri alınmıştır.

Farklı uygarlık ve kültürlerin etkisinde kalan şehir camiler, kiliseler, saraylar, kervansaray ve hamamlar gibi anıtsal yapılarla mimari bütünlük arz etmektedir. Kent 15. yüzyıl sonuna kadar ticari önemini korur. Bu zaman içinde farklı uygarlıkların ve kültürlerin etkisinde kalır. Günümüzde birinci derece arkeolojik sit alanı olan Ani’de yıkılarak bir kısmı toprak altında kalmış birçok sivil mimarlık örneği de vardır. Ani’deki yapılar Sasani, Arap, Ermeni, Selçuklu ve Gürcü uygarlıklarının mimari izlerini taşımakta olup Ani Ören yerinde bulunan tarihi yapılar aşağıda açıklanmaktadır;

Aslanlı Kapı ve Diğer Kapılar: Ani Antik Kenti’nin çevreleyen ikinci sıra surların ana giriş kapısı üzerine, 1064 yılında Ani’nin fethinden sonra Selçuklularda gücü ve iktidarı simgeleyen bir arslan kabartması yerleştirilmiş olup kabartma nedeniyle 'Arslanlı Kapı' olarak bilinmektedir. Ani surlarının üstündeki diğer kapılar Divin Kapısı, Bey Sekisi Kapısı, Mıgımgı Kapısı, Acemağılı Kapısı, Hıdrellez (Satrançlı) Kapısı, Çiftebeden (Kars) Kapısı ve Eğribucak Kapısı’dır.

Ateşgede: Ani’de yer alan Ateşgede kalıntıları, Rus Arkeolog Nikoli Marr’ın 1909 yılı kazısı sırasında ortaya çıkarılmıştır. Milattan sonra ilk birkaç yüzyıl içinde yapılmış olduğu düşünülen bu Ateşgede Tapınağı, aynı zamanda Anadolu’daki ilk Zerdüşt Ateşgedesi’dir. Yapısal özellikler bakımından kare planlı ve köşelerden yükselen dört sütun üzerinde çatı ile sonlanan bir biçime sahip, bazalt taş bloklarından yapılmıştır. Çatıya ait kalıntı bulunamamıştır. Yapılan son kazılarda ise yapının yakınında bazı duvar kalıntılarına rastlanmış olup bu duvarların Ateşgede’nin şapele dönüşümünden sonra yapıldığı sanılmaktadır.

Aziz Krikor (Poladoğlu) Şapeli: Ören yerinin kuzeybatısında, Bostanlar Deresi’nin üzerindeki surlara yakın plato üzerinde inşa edilen şapel, 980 yılında Prens Pahlavuni tarafından yaptırılmıştır. Bu küçük kilise, Alaca Çay Vadisi’ne bakan dik bir yokuşun kenarındadır. Şapelin dış planı 12 yüzlüdür. Girişi alışıldık doğu-batı eksenine yerine, güneybatı tarafındadır. Silindirik yapıdaki kilise sekizgen kubbelidir. Temeli altı kenar sütun üzerine oturmakta ve apsisinin bulunmayışı bu kilisenin bir aile anısına yapılmış bir anıt mezar olarak kullanıldığı olasılığını artırmaktadır.

AzizPrkitch (Halaskar) Kilisesi: 1035 yılı civarında tamamlanan bu büyük kilise Ani’nin güney doğusunda, büyük katedrale yakın bir noktada yer alan kilise, en tipik Ermeni kilisele-

rinden biridir. 19 yüzlü çokgen yapı neredeyse yuvarlaktır. Zemini daire planlı kilisenin mimarisi kubbeli ve iki kademelidir. Sekiz köşegenli iç mekânda duvarlar fresklerle kaplıdır. Ortaçağ Ermeni kiliselerinin inşa yöntemi -kırılmış taş ile beton özden oluşmuş çekirdek ve bunu kaplayan kesme taş- bütüncül yapı olup duvarlar, çatılar, alın, kubbe, sütunlar, apsisler, hepsi tek, birleşik bir varlık olarak ortaya çıkmaktadır.

Bakireler (Rahibeler) Manastırı: Türkiye - Ermenistan sınırının en uç noktasında, Arpaçay Nehri'nin aktığı derin vadi üzerindeki sarp kayalıklar üzerine kurulan ve Azize Hripsime'nin bakire şehitlerine adanan bu manastır 1215 yılında yapılmıştır. Küçük hacmine rağmen kilisenin tasarımı karmaşıktır. Manastıra güneyden birleşen küçük bir de şapel vardır. Bir kayalığın doruğuna oturmuş, kırmızı tuf taşından yapısıyla, manastır kalıntıları son derece güzel ve romantik görünmektedir.

Büyük Katedral: Katedral 987-1010 yılları arasında Bizans İmparatoru II. Basil'den (Basileus) imtiyazı olan Ani Bagratlı Kralı Sembat yaptırmış ve Bizans İmparatorluğu'nun temsilcisi olan Magistros'un (Aron) girişimleriyle 1045- 1054 yılları arasında yeniden restore edilmiştir. Ani'nin merkezinde yer alan katedral kırmızı renkli tuf taşı kullanılarak kubbeli bazilika şeklinde inşa edilmiştir. Batıda halk kapısı, kuzeyde patrik kapısı, güneyde kral kapısı olmak üzere üç girişe sahip katedral kemerli, dar ve yüksek pencereler ile aydınlatılmıştır. İç, merkezi kubbesi yıkılmış olmasına rağmen mimari özelliği nedeniyle karanlıktır. Basamaklı bir zemin üzerine oturtulmuş olan katedralin kubbesi ve çan kulesi, kuzey cephesindeki duvarın bir bölümü ile birlikte yıkılmıştır. 2000 ve 2001 yıllarında Ermenistan tarafındaki taş ocaklarında yapılan patlatmalar nedeniyle iyice hasar gören katedral Ani'de günümüze kadar ayakta kalabilen en önemli ve en büyük yapıdır. 1064'te Selçukluların Ani'yi fethinden sonra fetih sonrası ilk namaz burada kılınmış ve katedral camiye çevrilmiş olması nedeniyle katedrale Fethiye Camisi de denilmektedir.

Ebu Manuçahr Camisi: İç Kale'ye giden yol üzerinde bulunan ve Arpaçay'a bakan yamaçta inşa edilen cami, Anadolu'da günümüze kadar ayakta kalabilmiş en eski Selçuklu eseridir. Cami, Selçukluların 1064'te Ani'yi fethinden sonra hüküm süren Şeddatoğulları zamanında Ebu Manuçahr tarafından yaptırılmıştır. Çatı, iç hacmi on bir bölmeye ayıran altı bağımsız sütunla desteklenmiş olup bugün, bu bölmelerin sadece altısı ayakta. Bölmelerin her birinin tavanının tasarımı, bir diğerinden farklıdır ve çok renkli taş kakma ile süslenmiştir. Minarenin günümüzde tamamen açık olan tepesine, bir sütunun etrafına sarmalanan dik bir merdivenle çıkılmaktadır. Mihrabı bulunmayan caminin iç duvarındaki nis kıblenin yönünü göstermekte-

dir. 1906'ya kadar yakında oturan köylüler tarafından kullanılmış olan cami, aynı yıl Nikoli Marr'ın kazı bulgularını barındırmak üzere kazı deposuna çevrilmiş olsa da, yağmalanmaktan kurtulamamıştır.

Ebu'l Muammeran Camisi: 1890'da yıkılan minaresinin bazı bölümleri haricinde, camiden geriye pek bir şey kalmamıştır. Minare, Ani'yi konu edinen ilk gravürlerde görüldüğü gibi çok yüksek ve sekizgen bir kule olup bütünlüğünü koruyan kısımlarda yüksek kalitede taş işçiliği görülmektedir.

Gagik Kilisesi: Binyıl Kilisesi de denilen yapı 1010 yılında bitirilmiştir. Ani'nin güneybatısında Bostanlar Deresi'ne inen yol üzerindeki dairesel planlı kilisenin duvarları ve kubbesi tamamen çökmüştür. Ermenistan mimarisinin yedinci yüzyıldaki en önemli dini yapısı olan Zvartnots'un taklidi niteliğinde olan kiliseden bugüne sadece temel duvarları ve iç mekândaki üç sütun ulaşmıştır. Ermeni Kilisesi'nin Ani'deki meclisinin toplandığı yer olduğu söylenen Gagik Kilisesi'nden arta kalanlar, 1906 yılında Rus arkeolog Nikoli Marr tarafından kazılmış olup kilisenin planının yanı sıra, aralarında bir bronz şamdan ve bir avizenin de bulunduğu birçok dini obje ve Kral Gagik'in heykeli ortaya çıkarılmıştır.

Hamam: Ani'nin merkezi sayılabilecek bir yerde, Büyük Katedral'in 30 metre batısında inşa edilen büyük hamam, Selçuklu dönemine aittir. 1965–1966 yıllarında yapılan kazılarda ortaya çıkarılan 12. yüzyıl eseri hamam kalıntılarının önemli bir kısmı toprak altındadır.

Küçük Hamam: Arpaçay'ın kuzeybatısında Bey Sekisi kapısının yüz metre güneyinde, Selçuklu mimari tarzında yapılmış hamam, dört eyvan ve dört halvet odasından oluşmaktadır. Odaların kapı girişleri sivri kemerli olup eyvanlar beşik tonoz kemerlerle örtülüdür. Hamamın girişi batı istikametindedir ve buradan bir koridorla soyunma odalarına geçilmektedir.

Havariler Kilisesi: Bu önemli kilise, Pahlavuni sülalesince yaptırılmış olup duvarlarında, yapımına dair yazıt yoktur. Bu kilisenin mimarisi bölgede 7. yüzyıldan beri rastlanan bir plan türüdür, ancak binadaki süs unsurları, üslup olarak 11. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir.

İç Kale: Ani'nin güney ucunda, alçak bir tepe yükselir. Burası, iç kale veya iç şehir olarak bilinen tek bir sıra surla çevrili alandır. Ani'deki ilk yerleşimdir. Bu tepenin en yüksek noktasında, Bagratlı hükümdarlarının ve ardıllarının sarayı yer almakta olup Bagratlıların başkentlerini Ani'ye nakletmelerinden önce, şehrin çoğu nüfusu muhtemelen bu kale alanının içinde yaşamışlardır. Saray, düşmüş taşlar ve duvar kalıntılarından ibaret olup kalenin içinde üç kilisenin

kalıntıları görülmektedir. Bunlar sarayın kilisesi, çocuk Prenslerin Mozolesi ve Altügen Kili-se'dir.

İpekYolu Köprüsü: İpek Yolu Köprüsü, Türkiye - Ermenistan sınırını belirleyen Arpaçay Nehri'nin aktığı vadi üzerinde kurulduğu için karşı kıyı ile ulaşımı sağlamak amacıyla 10. yüzyılda, Bagratlı Krallığı döneminde yapılmıştır. Köprü'nün 30 metrelik tek kemeri çökmüş olup geriye kalan, belki de takviyeli olan kapının bir parçası ve uzun ayaklarıdır.

KızKalesi Burnu: Ani'nin en güney ucundaki arazi, Arpaçay ile çevrilmiş bir burun şeklinde daralır ve dimdik uçurumlarla korunmaktadır. Bu bölgede bulunan ev temelleri, Ani'nin diğer kısımlarına göre daha iyi korunduğu için bu alanın terk edilen son yerlerden biri olduğu düşünölmektedir. Kızkalesi'nin bulunduğu zirveye dolambaçlı ve zorlu yollardan ulaşmakta olup Arpaçay'a nazır taraftaki patika olasılıkla kalenin asıl yoludur. Bugün harabe durumdaki bir kapı ile korunmuş olması bunun en önemli belirtisidir. Ani kenti surlarından Kız kalesi Bur-nu'na ve kiliseye varmak için yaklaşık bir saat yol yürümek gerektiğinden Ani'nin bu bölümü nadiren gezilmektedir Bununla birlikte, Ani kentinin, Arpaçay'ın ve Ermenistan sınır boyunun Kız Kalesi burnundan toplu görünümü, bu mekâna varmak için yapılan yürüyüşe değmektedir.

Mağaralar: Ani etrafındaki kayalık uçurumlar, altta yumuşak tüf, üstte sert bazalt oluşumlardan meydana gelmiş ve oda, mezar, depo, güvercinlik, ev ve dini amaçlı mekânlar yaratılmasını sağlamıştır. Bu mekânların bazıları iç merdivenlerle birbirine bağlıdır ve çoğu odanın ön yü-zünün geçmişte moloz taş veya ahşapla kapalı olduğu bilinmektedir. Ani'yi çevreleyen uçurumlara dağılmış olan mağaralar özellikle şehrin batı yanında yer alan Alaca Vadisi'nin her iki tarafında kümelenmekte olup 1915'te Rus arkeologları tarafından incelenmiştir.

SelçukluSarayı: Aynı zamanda Kale veya Sultan Sarayı olarak bilinen saray kalıntıları, Ani'nin kuzeybatı ucundadır. Dikdörtgen planlı ve beş katlı saray büyük bir salon ve bu salonun etrafına dağılmış odalardan oluşmaktadır. Binanın ahşap olan birinci katı yıkıldığı için günö-müze, zemin katla bodrum katı görölebilmektedir. Sarayın Alaca Çay Vadisi'ne bakan duvar-ları aynı zamanda şehir surlarının bir kısmını teşkil etmektedir. Sarayın bodrum katını oluşturan tonoz kemerli bölümler ambar olarak kullanılırken L şeklindeki zemin kat ise yaşam alanı-nı oluşturmaktadır. Doğu cephesinin muhteşem süslemeli girişi, yapının günöümüze ulaşan en dikkate değer kısmıdır. 12. yüzyıl Selçuklu süsleme tarzının izlerini taşıyan saray şadırvanı da dikkat çekicidir. Sarayda, 1990da başlayan onarım çalışmaları ile kapının restorasyonu yapıl-

miştir ancak arkeolojik koruma bakımından ciddi yanlışların yapıldığı konusunda eleştiriler yapılmıştır.

Surlar: Surlar Bagratlı Kralları Aşot ve II. Sembat tarafından yaptırılmış olup 1064'te Selçukluların Ani'yi fethinden sonra yıkılan surların tamiri 1066 yılında Emir Manuçahr tarafından gerçekleştirilmiştir. Ortalama yükseklikleri yedi sekiz metre arasında değişen surlar, ustaca işlenmiş bej bazalt ile kaplıdır. Yer yer kırmızı ve siyah taşlarla desenlenmiş, haçlar, hanedan armaları, tılsımlar, hayvanlar ve çeşitli sembollerle süslenmiştir.

Tigran Honents (Resimli) Kilisesi: Tüccar Tigran Honents tarafından Aziz Krikor'a adanarak yapılan kilise aynı zamanda Honents'in mezarını da barındırmaktadır. İç mekânın tamamı, kiliseyle yaşıt fresklerle kaplıdır. Fresklerde iki ana konu işlenmektedir: Hazreti İsa'nın hayatı ve Krikor Lusavoriç'in hayatı. Bu nedenle Resimli Kilise diye de anılmaktadır. İç mekân dört büyük sütunla kubbeye bağlıdır. Yarım daire şeklindeki apsisin sağında ve solunda iki katlı günah çıkarma odaları bulunmaktadır. Kilisenin önüne daha sonra ilave edilmiş olan narteks, bugün oldukça harap durumdadır. Narteks üzerinde de çok sayıda fresk olmasına rağmen, elle uzanılabilen yükseklikteki resimler, yakın zamanda yapılan karalamalarla hasar görmüştür. Ancak en ağır hasar, karalamaların verdiği zararı 'kapatma' uğruna, fresklerin büyük kısmının badana ile kapatılmasıyla verilmiştir. Özellikle kilisenin kuzey duvarındaki fresklerin alt sırası tamamıyla tahrip olmuştur.

Ani'nin yakın çevresinde bulunan tarihi yapılar ise aşağıda açıklanmıştır.

BAGNAYR MANASTIRI (KOZLUCA KİLİSELERİ) : Bagnayr Manastırı'nın kalıntıları, Ani'den birkaç kilometre batıda, Ala Dağ'a yakın Kozluca köyündedir. Ani'ye girmeden Esenkent'ten sağa dönülerek gidilmektedir. 'Bagnayr' adı, 'ateş sunaklarının mağarası' demektir. Bu ad eski bir Zerdüşt mabedi olduğunu işaret etmekte olup manastır 989 yılında Vahram Pahlavuni tarafından yaptırılmıştır. Ana manastır kompleksine giriş kısmının olduğu batıdaki büyük hol (Jamaton olarak da bilinir) bugün harabe görünümündedir, ana kiliseye güneydoğusundan yaslanan iki şapel ayakta değildir.

TAYLAR KİLİSESİ: Ani'nin yedi sekiz kilometre kuzey doğusunda, Horomos Manastırı'nın ise bir kilometre kuzeyinde yer alan ve manastır ile Koşavank Kiliseleri'nden ayrı kalmış olan kilisenin asıl adı bilinmemektedir. Bugünkü adını yakınındaki bir köyden alan ve onuncu yüzyıl inşası olduğu düşünülen kilise hakkında yeterince bilgi yoktur.

OĞUZLU KİLİSESİ: Ani'nin 16 kilometre kuzeyindeki Oğuzlu Köyü'nde yer alır ve orijinal adının ne olduğu tam olarak bilinmemektedir. Duvarlarındaki yazıtlar kilisenin Kral Sembat döneminde (890–914) Kars'ın valisi olan Hassan Guntuni tarafından yaptırıldığını belirtmektedir.

KOSEVENK OREN YERİ: Kars ilinde bulunan ören yeri, Ani ören yerine 5 km uzaklıkta yer almaktadır.

Horomos Manastırı: Ani'de, köyün içinden sola dönülerek 15 kilometre gidildikten sonra ulaşılmakta olup askeri yasak bölgenin içindedir. Koşavank Ören yeri, Arpaçay üzerinde, Bagratlı Krallığı döneminde kurulmuştur. Düzgün kesme tüf taşlarıyla inşa edilmiş üç kilise ve bir gözetleme kulesi bulunan bir yerleşim merkezi olarak 9. yüzyıl mimarisini yansıtmaktadır.

Köşevenk Kiliseleri: Arpaçay'ın kenarında zorlu bir arazi yapısına sahip bir alanda kurulu Horomos Manastırı ve kuzeyindeki Koşavank (Ghoshavank) Kiliseleri, Ani'nin en önemli kültürel ve dini merkezlerinden biridir ve Stefanos Asoğik'in yukarıdaki yazısından, manastırın bir kervan yolu üzerinde yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Kimi işgal ve yağmalamalarla tahrip olan manastır ve kiliseler Bagratidler döneminde yenilenmiş ve 1920'li yıllara kadar bütünüyle ayakta kalabilmiştir. Manastırın ana bölümünden kuzeyde, Arpaçay'ın kurumuş kıvrımlı bölümünün ortasındaki yüksek alanda yer alan üç kiliseden ibarettir. Kimi kaynaklara göre manastır kompleksinden daha da eski olduğu düşünülen bu kiliseler Aziz Minas Kilisesi, Aziz **Kevork Kilisesi ve Kral Aşot Şapelidir.** Şapel dışındaki kiliseler oldukça benzer planlara ve tasarıma sahiptir. Dikdörtgen bir mekân üzerinde kubbeli yapıya sahip olmakla birlikte Aziz Kevork Kilisesi, Aziz Minas Kilisesi'nden biraz daha büyüktür. Kral Aşot'un şapelinden günümüze sadece kuzey ve doğu duvarları kalmıştır.

GEÇİŞ KAPISI - ZAFER TAKI: Yabancı tüccarların pey olarak adlandırılan toprak bastı parası ödedikleri gümrük kapısıdır. Koşevenk Kiliselerinin kuzeyinde, Ani yolunun kenarında yer alan bu ilginç yapı Zafer Takı olarak bilinse de yapının asıl işlevi gümrük kapısıdır. Dikdörtgen planlı, iki ayak üzerinde yükselen ikiz kule arasında geçişin de sağlanabildiği yüksek bir kemer ile ayaklar birleşmektedir. İkiz kulelerin üzerinde küçük kubbeli birer de şapel bulunmakta olup kulelere çıkışın ayakların altında yer alan kapılardan sağlandığı yapıdan günümüze pek bir şey kalmamıştır.

KIZIL VANK KİLİSESİ: Ani'nin 15 kilometre kuzeyindeki Yağikesen Köyü'nde yer almakta olup 'Karmir Vank' olan kilisenin adının Türkçe karşılığı 'Kızıl Kilise'dir. 19. yüzyılda kurul-

duğu köyün kilisesi olarak kullanılan kilisenin kimi kaynaklarda resmi adının Meryem Ana Kilisesi olduğu belirtilir. Kilisenin küçük bir ırmak kolunun kenarında, ağaçsız bir tepede yer alması, uzaklardan da görülebilir olmasını sağlamıştır. Konik yapılı çatısı karla birikince, arındaki dağ zirveleriyle uyumlu bir görünüm kazanmaktadır. Günümüzde Ani çevresinde ayakta kalabilen en sağlam yapılardan biridir.

Kars merkez ve ilçelerinde bulunan diğeri tarihi unsurlar kısaca aşağıda belirtilmektedir;

AYNALI KÖŞK – İSMET YAZICI EVİ: Digor yolu kavşağında bulunan Aynalı Köşk, Kars'ta Rus döneminde inşa edilen yapılardan biridir. Uzun zamandır kullanılmayan ve 2005'te Kars Belediyesi tarafından TURSAB' a tahsis edilen yapının, 'Kültür Evi'ne dönüştürülmesi planlanmaktadır.

BEYLERBEYİ SARAYI: 1579'da Kale ile birlikte Osmanlı Beylerbeyi'ne konut olarak yapılan saray, Kaleiçi mahallesindedir. III. Murat dönemindeki imar çalışmaları sırasında Lala Mustafa Paşa tarafından yaptırılan sarayın, şu anda sadece kalıntıları mevcuttur.

ÇATLAK KALE BURCU: 1579 tarihinde Kars imar edilirken Kale ile birlikte Beylerbeyi Behram Paşa tarafından yaptırılmış olup Kaleiçi mahallesindedir. Burası aynı zamanda Çatlak Tabya olarak da anılmaktadır. Burası, Kaleiçi mahallesini çepeçevre saran surların Bayrampaşa mahallesindeki dönemecini sağlayan ana burçtur. Bir diğeri burç da, Evliya Camisi önünde bulunmakta olup iki burç arası boydan boya duvardır.

ÇENGİLLİ KİLİSESİ: Eski bir ortaçağ yolu üzerinde kurulu olan Çengelli Köyü, Kars'ın Kağızman ilçesine bağlı olup Ani'nin 70 kilometre güneybatısında yer almaktadır. Kilisenin üzerindeki yazıtta bir manastıra ait olduğu ve Gürcü Patrikhanesi'nin denetiminde bulunan ve köyün adıyla anılan ortaçağ kilisesi hâlâ ayakta.

ÇUKURAYVA (PRUT KAYA KİLİSELERİ) : Çamuslu istikametinde gidilmekte olup Kars'a 60 kilometre uzaklıktadır.

DEFTERDARLIK BİNASI: Kars'ta yer alan en ilgi çeken yapılardan biridir. Ruslar tarafından 1883 yılında yapılan bina eğlenceler için tasarlanan binanın köşelerine denk gelen balkonları ve süslemeleri ile dikkat çekicidir. Yapı Kars'ta bir süre hükümet binası olarak kullanıldıktan sonra Defterdarlık Binası olarak hizmet vermeye başlamıştır.

DEFTERDARLIK MİSAFİRHANESİ: Kapı üzerindeki tarihten 1897'de yapıldığı anlaşılmaktadır. Demir işlemeli çok güzel merdivenleri ve trabzanı vardır. Ayrıca, Güney ve güneydoğu duvarlarında ahşap işlemeli süsler bulunmaktadır. İlk önceleri Adliye Binası olarak kullanılan bu bina, restorasyondan sonra Defterdarlık Misafirhanesi olarak değerlendirilmektedir.

DEREİÇİ 2. TAŞ KÖPRÜ: Kars Çayı üzerine 1855 yılında yapılan köprünün sağında Arap Tabya, solunda ise İngiliz Tabyaları bulunmakta olup tabyaları birbirine bağlaması açısından stratejik öneme sahiptir. Köprü halen kullanılmaktadır.

ESKİ BELEDİYE BİNASI: Zengin bir Ermeni tarafından 1883 yılında yaptırılan bina, Ruslar zamanında kız mektebi olarak kullanılmış ihtiyaca cevap veremez duruma gelince 1903 yılında ikinci kat ilave edilmiştir. Yapı, 1920 yılından sonra, Kars Belediyesi olarak hizmet vermeye başlamıştır. 2005 yılında belediyenin yeni binaya taşınmasından sonra restorasyona alınmıştır.

ESKİ S.S.C.B KONSOLOSLUĞU: Gazi Ahmet Muhtar Paşa Caddesi'ndeki yapı, özellikle balkonu ile dikkat çekmektedir. Rus Konsolosluğu olarak hizmet vermiş olan yapı, bugün konut olarak kullanılmaktadır.

EVLİYA CAMİSİ: 1579 yılında Kars'ın imarı sırasında Ebul Hasan Harakani'nin mezarının bulunmasından sonra, III. Murat tarafından çıkarılan ferman üzerine buraya bir cami ve türbe inşa edilmiştir. 1604 yılında İran istilasında temellerine kadar sökülen bu cami, 1617 yılında toprak damlı olarak yeniden yapılmış ancak 1877–1878 Osmanlı-Rus savaşlarında harap hale

gelmiştir. 1996 yılında ise yeniden yapılmıştır. Söz konusu alanda bulunan “kadın mumyası” Ruslar tarafından Petersburg Müzesi’ne götürülmüştür.

FEVZİ PAŞA İLKÖĞRETİM OKULU: Rus işgalinden sonra ev olarak inşa edilmiştir. Kars Ruslardan geri alındıktan sonra, bitişiğindeki Cihangiroğlu İbrahim Bey’in evi ile birlikte askeri ecza deposu yapılmıştır. Geçmişte farklı isimlerle okul olarak kullanıla gelen bina 1989 yılında yapılan tadilat sonrasında ilkokul olarak işlev görmektedir.

GAZİ AHMET MUHTAR PAŞA KONAĞI: Gazi Ahmet Muhtar Paşa’nın karargâh binası olarak kullandığı konak, sonradan yapılan istinat duvarlarıyla çevrili bir bahçe içindedir. Bina iki katlıdır ve tipik Osmanlı mimarisi özelliklerini taşımaktadır. Tamamında taş, kireç, harç ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Doğuya bakan ön cephede taşlar düzgün kesimlidir. Zemin kata tek kanatlı büyük ahşap bir kapıdan girilmekte olup ön cepheyi boydan boya ahşap bir balkon kaplamaktadır. Balkonu tavana bağlayan sütunlar üzerinde ahşap oymalar bulunmaktadır. Uzun yıllar Müze Müdürlüğü olarak kullanılan bina şimdi sanat galerisidir.

HAMAMLAR: Kars Çayı etrafında, Osmanlılar ve Selçuklular zamanında inşa edilmiş, ilginç mimari yapılarıyla dikkati çeken üç hamam bulunmaktadır. Daha önce özel mülkiyette olan hamamlar bugün koruma altında olup yenileme çalışmaları sürmektedir.

Cuma Hamamı (Asri Hamamı) :Kars Çayı’nın güney kıyısındaki yapı Kars’taki hamamların en büyüğüdür. Kesme taş malzemeyle örülen hamamın şu anda bir işlevi yoktur. Cuma Hamamı’nda, soğukluk diğer hamamlardan farklı olarak L biçimindedir ve tali mekânlarla çevrilmiştir. Eyvan türünde, yuvarlak kemerli taç kapıdan, giriş mekânına geçilmektedir. Ortasında büyük bir havuz bulunan bu bölümün kuzey tarafına ferah bir seyir salonu eklenmiştir. Ünlü Rus yazarı Puşkin’in 1829 yılında yıkandığı oda, Ruslar tarafından Puşkin Şeref-Yeri olarak isimlendirilmektedir. Burada onun el yazılarından ve bütün eserlerinden bir koleksiyon ile bronz biblo büstleri, 1917’de Ruslar çekilinceye kadar sergilenmiş ve Puşkin’in Bronz büstleri Kars’ta biblo olarak satılmıştır.

Muradiye (Elbeyioğlu) Hamamı: Balkonlu Hamam olarak da adlandırılmaktadır. Kars Çayı’nın kıyısındaki bina hamamın beden duvarı üzerine kazınmış tarihe göre H.1188 (M.1774)

yılında yapılmıştır. Yapının inşasında düzgün kesme tas kullanılmıştır. Doğu batı doğrultusunda uzanan yapı, güney cephesiyle Kars Çayı'na paraleldir. Hamamın asıl girişi eskiden soğukluğun kuzeybatı köşesindeyken, önüne ev yapılıncı bu kapı kapatılarak Kars Çayı kenarında külhanın solundan ahşap bir giriş eklemiş ve soğukluğun güney pencerelerinin birisinden kapı açılarak geçit verilmiştir.

Topçuoğlu Hamamı (Mazlumağa Hamamı): Klasik hamamlara göre değişik bir uygulamayla inşa edilen hamam, doğu batı doğrultusunda uzanmaktadır. Doğu cephenin köşesindeki bir duvara kazınmış tarihten Hicri 1155, Miladi 1742'de yapıldığı anlaşılmaktadır. Tamamında düzgün kesme taş malzeme kullanılmış, hacim olarak büyük bir alanı kaplayan soğukluk, güney cephesi boyunca asıl kütleden ayrılarak serbest bir konuma oturtulmuştur. Soğukluk, sivri kemerli tromplara yaslanan bir kubbeyle örtülüdür. Batıdan üç pencereyle aydınlatılan bu bölümün ortasında, yuvarlak bir havuz ve sonradan eklenen ahşap soyunma odaları yer almaktadır. Basık kemerli bir kapıyla geçilen ılıkılık ile külhan aynı hizada planlanmıştır. Kars Belediyesi tarafından restore edilen yapı, Kültür Merkezi olarak kullanılacaktır.

HEKİMEVİ – CHELTİKOV KONAĞI – OPERA: 1894 yılında Rus Cheltikov ailesi için konak olarak yapılmış ve Rus egemenliği döneminde opera binası olarak da kullanılmıştır. Daha sonra Zirai Donatım Kurumu ve sağlıkçıların misafirhanesi olarak kullanılmıştır. Hekimevi diye bilinmektedir.

İSMET PAŞA İLKÖĞRETİM OKULU: Bina, 1886–1888 yılları arasında askeri amaçlarla kullanılmak üzere yapılmıştır. Sonrasında okul olarak kullanılmıştır.

KABUN- KAB KİLİSESİ (BEŞİK CAMİSİ) : Kars'ın en eski eserlerindendir. 1044–1064 yılları arasındaki Bizans egemenliği sırasında Ortodoks Rum Kilisesi olarak yapılmış, sonradan camiye çevrilmiştir.

KAĞIZMAN GEÇİVAN KALESİ: Geçivan Kalesi, Kağızman ilçesine 40 kilometre uzaklıkta ve ilçenin kuzeybatısında bulunan Aladağ'ın eteğindedir. Eski sancak merkezi bir kaledir. Kaynaklar ve halk arasında Keçivan, Geçivan, Geçvan adları ile anılmaktadır. Selçukluların

kullandığı kale, Osmanlılar döneminde sürekli onarılmasına rağmen günümüze harap durumdadır.

KARAHANOĞLU KÖPRÜSÜ (TAŞKÖPRÜ) : Kars Çayı'nın üzerindeki ve iç kale altındaki üç kemerli Taş Köprü, 1579 yılında Osmanlılar döneminde Sultan III. Murat'ın emri ile Lala Mustafa Paşa tarafından şehrin imarı sırasında yapılmıştır. 1877–1915 yılları arasındaki Rus işgali sırasında sökülen Taş Köprü'nün kitabesi tahrip edilmiştir.

KARS KALESİ: İhtişamlı görünüşü ile göz dolduran Kars Kalesi, kentin simgesi ve en baskın kimlik ögesidir. Şehrin kuzeyinde, Karadağ'ın batı ucunda yüksek bir kayalık üzerine Selçuklular çağında 1153 yılında yaptırılmıştır. 1386 yılında Timur orduları tarafından şehirle birlikte yıkılmış, Kanuni Sultan Süleyman, 1548'deki İkinci Doğu Seferi sırasında, kalenin imarını başlatsa da, İran Ordusu'nun ani baskını nedeniyle tamamlanamamıştır. Tadilatına III. Sultan Murat zamanında, 1579'da başlanmış ve Kale 1153'teki temelleri üzerine yeniden inşa edilmiştir. Kale doğu-batı istikametinde 250 metre uzunluğunda, kuzey-güney yönünde ise 80-100 metre genişliğindedir. 220 burcu, kulesi ve 2 bin 80 mazgalı vardır. Çevre uzunluğu 3 bin 500 metredir. Geçmişte, kalenin Su, Orta ve Behrampaşa adlarıyla anılan üç kapısı bulunmaktaydı.

KARS MÜZESİ: Kars İstasyon mahallesinde, 1978 yılında yapımına başlanan müze, 1981 yılında hizmete açılmıştır. Müzede arkeolojik ve etnografik eserler bulunmaktadır. Eserler Eski Tunç Çağı, Urartu, Roma, Bizans ve Selçuklu dönemlerine aittir. Ayrıca, Sovyet Rusya tarafından Kazım Karabekir Paşa'ya hediye edilen vagon sergilenmektedir.

KARS TABYALARI: Toplam 46 adet tabya, 17 adet de korugan bulunmaktadır. Bu güne kadar 16 tanesi tahrip ve deforme olmuş 17 tanesi Askeri bölge içerisinde ve sağlam durumdadır. 6 tanesi mükemmelliğini korumakta ve gezilebilmektedir. 4 tanesi ise bakıma muhtaç, sökülmüş vaziyette, 2 tanesinin ise sadece temelleri görünmektedir.

KENT KONSEYİ BİNASI: Eskiden gümrük binası olarak kullanılan yapı, restore edildikten sonra Kars Kent Konseyi tarafından kullanılmaktadır. Binanın önünde Kars'ın eski günlerinde kullanılan bir fayton vardır. Binanın içinde eski Kars fotoğrafları görülebilir.

KENTSEL SİT ALANI: Şehir merkezindeki Kars Kalesi ve Kaleiçi Mahallesi ile Sukapı Mahallesi'nin bir bölümü ve Dereiçi mevki Selçuklu ve Osmanlı dönemi yapılarının bulunduğu Arkeolojik sit alanıdır. Kars Kalesi 1. Derece Arkeolojik sit alanı olup, Kaleiçi mahallesi 2.Derece Arkeolojik sit alanıdır.

KESİK KÖPRÜ: Eski Kağızman yolunda, Kağızman- Iğdır yolu çıkışındadır. Kars'a 75 kilometre uzaktadır.

AHMET TEVFİK PAŞA KONAĞI: Kars Kalesi'nin güneybatı eteğinde, Muradiye Hamamı'nın hemen arkasında yer alan Kars Çayı'na nazır iki katlı eyvanlı konak Kars eşrafından Hacı Eyüp Bey tarafından 1764 yılında yaptırılmıştır. Konak, Selçuklulardan ilham alınarak Osmanlı stilinde inşa edilmiştir. Konak sonradan Kars'ın savunmasında büyük emeği geçen Hacı Eyüp Bey'in oğlu, Kars Kalesi Muhafızı Miralay Ahmet Tefvik Pasa tarafından karargâh olarak kullanılmış olup onun adıyla anılmaktadır. Yapı 2006 yılında restore edilmiştir.

PAŞA KONAĞI: Kars'taki Rus hâkimiyeti döneminde devlet erkânı için yaptırılan bina taş malzeme ile yapılmış Baltık mimarisinin özelliklerini taşımaktadır. Konak, günümüzde, Kafkas Üniversitesi tarafından kullanılmaktadır.

KÜÇÜK KÖPRÜ (DEMİR KÖPRÜ) : 1878–1918 arasında Rus Hâkimiyeti döneminde Kars Çayı üzerine inşa edilen köprü, doğu-batı istikametindedir. İki silindirik konsol üzerine üç tonoz kemerli olarak inşa edilmiş köprünün yapımında aynı büyüklükte bazalt taşlar kullanılmıştır.

MORPET KALESİ: Kars Kağızman ilçesinde Kötek Köyü'nün bir kaç km. batısında bulunan ve yüksekliği 150 m.yi bulan kalenin ne zaman ve kimin tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Köroğlu Kalesi diye de tanınır. Yapımıyla ilgili bir kitabeye rastlanmadığı gibi kaynaklarda da onunla ilgili yeterli bir bilgiye rastlanamamıştır. Kalenin günümüze gelen kalıntılarından planını çıkarabilmek de mümkün olamamıştır. Moloz taştan yapılan kalede yer yer harç da kullanılmıştır.

NAMIK KEMAL EVİ: Taşköprü ile Mazlumağa Hamamı arasındaki kâgir konak Namık Kemal Evi'dir. Zemin katı 350 yıllıktır. Vatan şairi Namık Kemal, 1853-1854 yıllarında Kars Muhtarlığı olan dedesi Abdullatif Paşa ile bir buçuk yıl bu konakta yaşamış ve ilk şiirlerini burada yazmıştır. Konağın yeniden işlevlendirilmesi için çalışmalar sürmekte olup "Toplum Merkezi" olarak hizmete girmesi planlanmaktadır.

ON İKİ HAVARİLER KİLİSESİ (KÜMBET CAMİSİ) : 932 yılında yapımına başlanan, 937 yılında tamamlanan 12 Havariler Kilisesi, kesme bazalt taşları kullanılarak inşa edilmiştir. Özellikle kubbe kasnağının pencere kemerleri arasında yer alan On iki Havarilerin taş kabartma figürleri dikkat çekicidir. 1579 yılında cami olarak kullanılmaya başlanan yapı Kümbet Camisi adıyla anılmıştır. Ruslar Kars'a geldikten sonra tekrar kiliseye çevrilerek çan kulesi ve asıl binaya ek olarak kapı çıkışlarına yapılar yapılmış ve Başpiskoposluk merkezi olmuştur. Yapı tekrar camiye çevrilmeden önce bir süre müze olarak kullanılmıştır. Bu gün söz konusu yapıda özellikle dış cephe restorasyonları sürmektedir.

SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ - ESKİ HASTANE: Yusufpaşa Mahallesi'nde, Ordu Caddesi üzerinde bulunan bina L plan üzerine inşa edilmiştir. Ön cephesi andezit taşıyla işlenmiş stilize bitki ve geometrik motiflerle süslüdür. Ayrıca cephe üzerinde yalancı sütunlar bulunmaktadır. Binanın diğer kısımlarda ise bazalt yığma tekniği uygulanmıştır. Uzun yıllar hastane olarak kullanılan yapı günümüzde Sağlık Müdürlüğü Binası olarak hizmet vermektedir.

SARIKAMIŞ AV KÖŞKÜ: Şehrin kuzey batısında orman içinde ve askeri bölge sınırlarında yer alan köşkün 1890 -1914 yılları arasında yapıldığı tahmin edilmektedir. Çar II. Nikola'nın

hasta olan oğlu Aleksinin rehabilitasyonu amacıyla ve aile tarafından av köşkü olarak kullanılmak üzere yapılmıştır. Çar burayı av partilerinde konaklama yeri olarak kullanmıştır. Bina'nın tamamı ahşaptır, çivi kullanılmadan yapılmıştır. Giriş kapısında çift sütun bulunan binanın içi merkezi bir salon ile bu salona açılan odalardan oluşmaktadır. Av köşkü ve ana köşk olarak iki ayrı yapıdan oluşmakta ve beton kolonların içinden peç sisteminin ısıtma kanalları geçmektedir.

SARIKAMIŞ KAZIM KARABEKİR CAMİSİ (YANIK SİNEMA - RUS GARNİZON KİLİSESİ) : Büyük Postane'nin karşısında yer alan eski bir kilisedir. 1907 yılında Çar II. Nikola tarafından inşa ettirilmiş sonra Rusların bölgeyi terk etmesinin ardından ofis ambarı, daha sonra halk evi ve ardından sinema olarak kullanılmıştır. 1970 yılında geçirdiği yangından sonra kullanılamaz hale gelen bina 1985 yılında camiye çevrilmiştir. Dikdörtgen planlı olup batı, güney ve kuzeyde bulunan üç kapısı vardır. Dış cephelerdeki iki renkli düzgün kesme taş işçilik dikkati çekmektedir.

SARIKAMIŞ MİCİNGERT KALESİ VE KÜMBETİ: Sarıkamış'tan eski Erzurum yolu ile gidildiğinde Karaorgan'dan sonra Erzurum il sınırları içinde kalan İnkaya (Micingirt) köyündedir. Urartulardan kalma olan kale, yüksek bir tepede dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiş ancak günümüzde sadece duvarları ayakta kalabilmiştir. Urartulardan kalma kaya mezarlarının da bulunduğu kale, Bizans, Selçuklu, Saltuklu ve Osmanlı dönemlerinde de kullanılmış, sonraları ise bakımsızlıktan önemli ölçüde tahrip olmuştur. Kümbet ise kalenin arkasında yer almaktadır.

TAHTDÜZÜ (YENİ ŞEHİR) : 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile 40 yıllık Rus hâkimiyetinde şehir merkezi, Kaleiçi bölgesinden, Tahtdüzü adı verilen bölgeye taşınmıştır. Tahtdüzü bölgesinde ızgara plan üzerine kurulan şehirde, Rus yapıları özellikle bugünkü Ortakapı, Yusufpaşa ve Cumhuriyet mahallelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu mahallelerde yol boyunca dizilmiş birçok konut, ticari, resmi yapı görülmekte olup dini yapılar da göze çarpmaktadır.

TUNCER GÜVENSOY EVİ: 1890 yılında konut olarak yapılan bina uzun süre Hayvan Borsası olarak kullanılan bina sonrasında restore edilmiştir.

ARAP BABA ŞEHİTLİĞİ: Kars'ın kuzey doğusundaki şehre hâkim tepenin üzerinde bugün GSM baz istasyonlarının ve TV vericilerinin bulunduğu yer Arap Baba Şehitliği'dir. Buradaki yatır da aynı adı taşımaktadır.

CELAL BABA TÜRBEŚİ: Türbe, kalenin ana girişinde sağ tarafta yer almaktadır. 1239 tarihinde Moğolların Kars'ı istilasını sırasında şehit düşen Celal Baba, kalenin manevi sahibi ve koruyucusu olarak kabul edilmektedir.

EBUL HASAN HAKANİ TÜRBEŚİ: Evliya Camisi'nin bahçesinde yer alan türbe, Ebul Hasan Hakanî'ye aittir. Buhara'nın Rey Kasabası Hakan köyünde doğan Caferoğlu Şeyh Ebul Hasan Hakanî, 1021'de Sultan Alparslan'ın babası Çağrı Bey ile birlikte başlayan ilk Selçuklu akınları sırasında Horasan'dan Kars'a gelmiş ve Yahni Dağı'ndaki çatışmaların birinde şehit olmuştur. 1579 yılında Kars Kalesi ile birlikte yapılan türbe, İran akınları sırasında, 1604 yılında yıkılmış ancak Evliya Camisi ile birlikte yenilenmiştir.

ULU CAMİ: Osmanlı Padişahı Sultan İbrahim zamanında 1643 yılında inşa edilen cami, Rus hâkimiyeti döneminde kullanılamaz hale gelmiş 1997 yılında restore edilmiştir.

VALİ KONAĞI: Zengin bir Ermeni ailesince 1883 yılında yaptırılmıştır. Bina, 1918 Aralık ayından başlamak üzere, yıkılışına değin Cənub-i Garbi Kafkas Demokratik Cumhuriyeti'nin Parlamento Binası olarak kullanılmıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında Kazım Karabekir Paşa'ya karargâh binası olarak hizmet vermiş olup 1921 yılındaki Kars Anlaşması burada imzalanmıştır. Uzun bir süre valilik konutu olarak kullanılan yapı, Kars Valiliği tarafından 'Kars Araştırmaları Merkezi'ne tahsis edilmiş olup restore edilmektedir. Süreç içinde kent müzesi olarak kullanımı planlanmaktadır.

9.Tur Operatörleri Görüşleri

Öger turizm;Ahmet KÖKSALAN (icra kurulu başkan vekili):Sarıkamış'ta futbol turizmi için yetkililerin Yapmış oldukları çalışmaları ilgili danışmandan detaylı dinledim emeği geçen herkesi kutluyorum.Tesislerin bitmesiyle Kars bölgesinin kalkınması için bizlerde elimizden geleni yapacağımıza emin olun Saygılarımla....

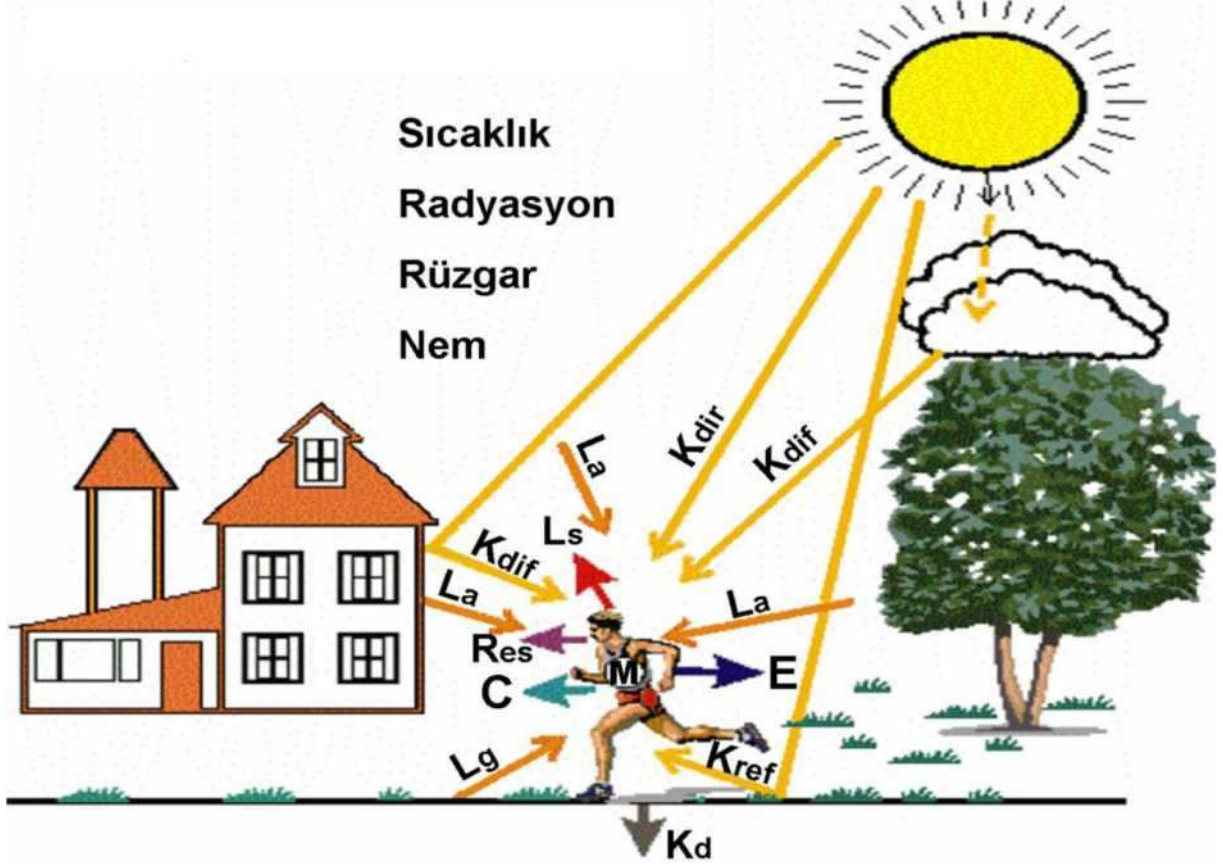
Fanatik Grup;Mehmet Hakan ONKUR:Bilimsel Açıdan Yüksek irtifa kamplarına uygun olan Sarıkamış ilçesinde sahaların bitiminde ön inceleme için orada olacağım profosyonelce bir çalışmayla çok güzel şeyler başarabiliriz Saygılarımla.....

10.Kars İkliminin Biyoklimatik Konfor Açısından Sporcu Kampları İçin Uygunluğu

Kars yazları serin kışları ise aşırı sert bir iklime sahiptir. Yağışlar çoğunlukla kışın aşırı kar ve ilkbaharda yağmur olarak düşer. Yaz aylarında yağışlı gün sayısı oldukça düşüktür

Sporcu performansını etkileyebilecek yüksek sıcaklık ve nemin bir arada yaptığı etki Kars'da hiçbir zaman görülmez. Bunun yanında, sıcak yaz günlerinde öğle saatlerinde bile kuzeydoğu ve doğu yönlü hafif esen serin rüzgarlar insanların sıcaklık streslerini alır.

Günümüzde ilerleyen teknoloji ve bilimsel çalışmalarla beraber, iklimin açık havada iş yapan insanlar üzerindeki etkisinin sadece sıcaklık ve nem gibi ana iklim özelliklerinden kaynaklanmadığı öğrenilmiştir. Aralarında sporcu ve turistlerin de yer aldığı dışarıda iş yapan insan grupları üzerine havanın etkisi biyoklimatik etki olarak adlandırılır ve çok çeşitli hesaplamalarla bir değer olarak elde edilir. Çeşitli değerler elde edilse de bir alanda insanların en rahat ettikleri hava sıcaklığı aralığı 18 - 23 °C derece arasındır.

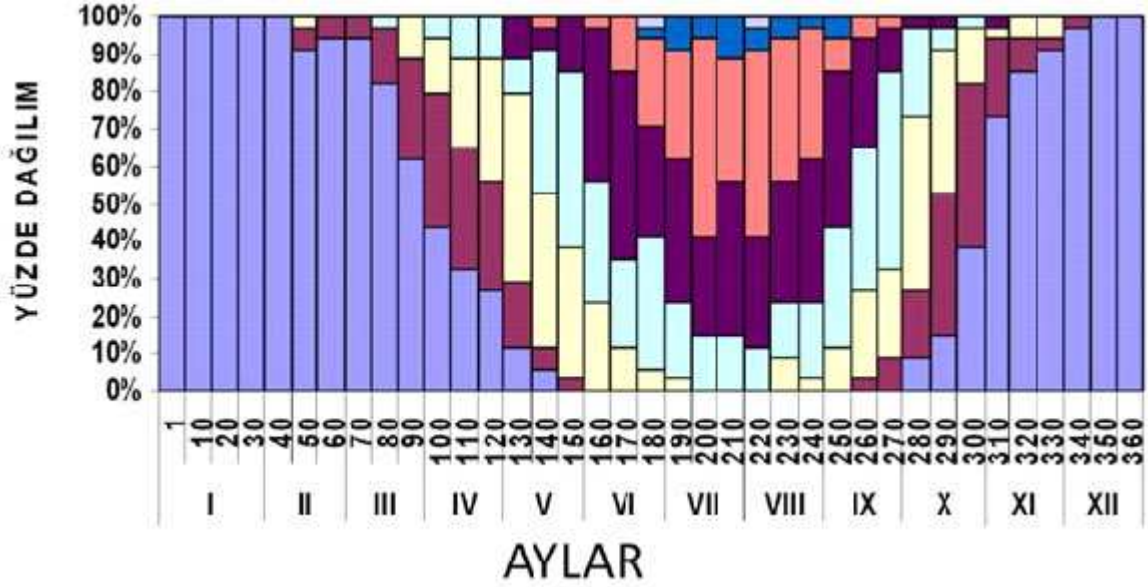

Şekil:9.1:Sporcu performansını etkileyebilecek yüksek sıcaklık ve nemin bir arada yaptığı etki

Kaynak:Toy,S. (2011). Biyoklimatik Konfor Değerleri Bakımından Doğu Anadolu Bölgesi Rekreatyonel Alanlarının İncelenmesi. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi

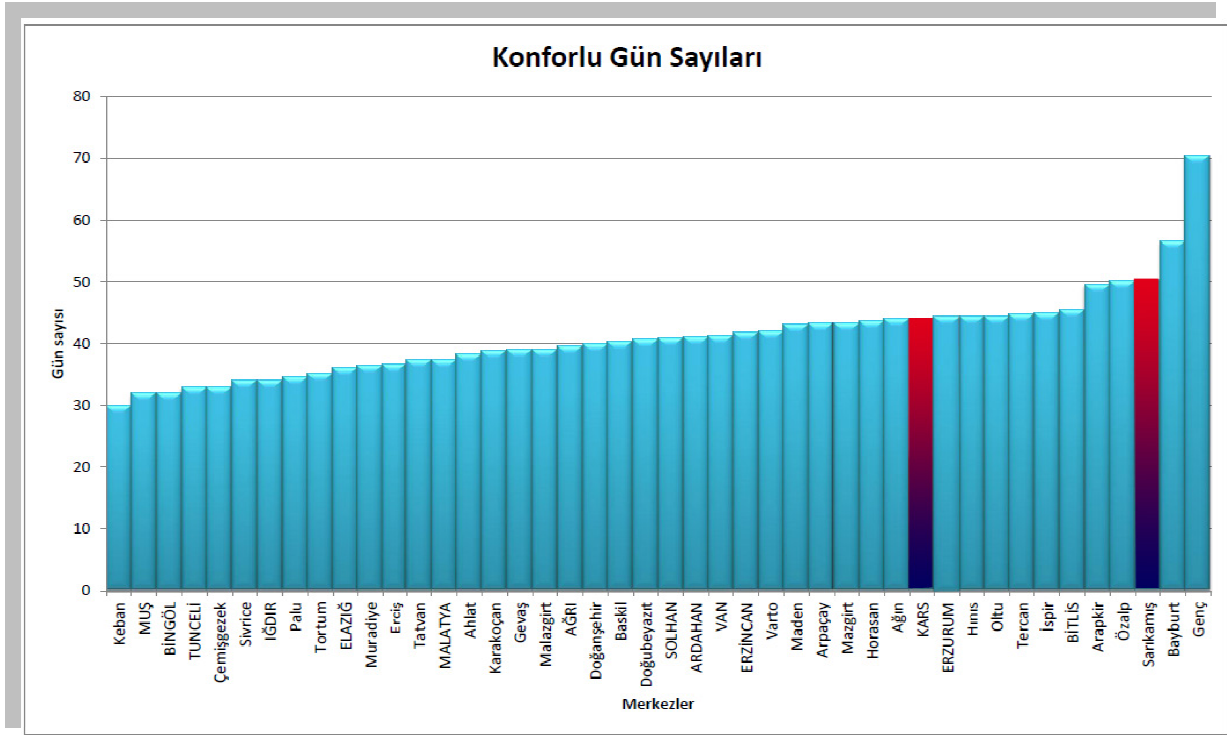
Açık havada insanlar direkt güneş ışınlarından ve çevrenin havasından gelen etki altındadır. Ağır iş yapan insanları sıcaklık stresi önce rahatsız eder, yorar, önlem alınmazsa bu stres hastanede son bulabilir. İnsanların bulundukları ortamın havasından memnun olması ve ortamın insanlara yorgunluk veya rahatsızlık hissi vermemesi durumuna biyoklimatik konfor denir.

SARIKAMIŞ BİOKLİMATİK KONFOR DEĞERLERİ DAĞILIMI

Toy,S. (2011). Biyoklimatik Konfor Değerleri Bakımından Doğu Anadolu Bölgesi Rekreatyonel Alanlarının İncelenmesi. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Fenbilimleri Ens.

Biyoklimatik konfor değerleri artık dünyada normal sıcaklık değerleri yerine kullanılmaktadır ve bir alandaki havanın insanlar açısından kalitesini ifade etmektedir. Bu değerleri hesaplama da en yaygın kullanılan PET (Physiological Equivalent Temperature) indeksi ile yapılan bilimsel bir çalışmada (Toy 2010), Kars ve Sarıkamış bölgesinin de içinde yer aldığı toplam 44 yerleşim yerinde bu değerler hesaplanmış ve Kars ve Sarıkamışın bu açıdan gerek insan sağlığı gerekse sporcu performansı açısından çok olumlu özelliklere sahip olduğu belirlenmiştir.

11.Kars ta Aylık ve Yıllık Ortalama Hava Durumu

Yukarıdaki Sarıkamış bioklimatik konfor değerleri Serhat kalkınma ajansı tarafından temin edilen yıllık ve aylık iklimsel verilerden elde edilen çalışmalar doğrultusunda da Sarıkamış ta Futbol ve Atletizm için yüksek irtifa kamp dönemlerinde son derece uygun olduğu ve yeterli konforlu gün sayısının olduğu tespit edilmiştir.

AYLAR	A. Ort. Rüzgar Hızı (m/sec)	Ay. Hakim Rüzgar Yönü	A. Max. Rüzgar Hızı(m/sec)	A. Maks. Rüzgar Yönü	A. Kuv. Rüz. Gü Say. Ort.	A. Topl. Yağış Ort. (mm)	A. Max. Yağış (mm)	A. Ort. Günlük Topl. Gün. S. (sa-da)	Güneşlenme Şidd.	A. Ort. Sıcaklık (°C)	A. Min. Sıcaklık (°C)	A. Min. Sıcaklık Ort. (°C)	A. Max. Sıcaklık (°C)	A. Max. Sıcaklık Ort. (°C)	A. Ortalama Bulutluluk	A. Ort. Bulutlulu Gün. Say.
OCAK	2,0	WSW	21,1	WNW	2,3	36,3	75,0	2,40		-9,1	-32,3	-13,9	9,0	-3,2	5,4	15,7
ŞUBAT	2,1	WSW	25,4	WSW	2,6	41,2	35,7	3,31		-8,2	-34,3	-13,1	9,0	-2,3	5,6	13,8
MART	2,2	WSW	22,4	WSW	3,3	55,1	43,4	4,54		-3,6	-26,4	-8,3	17,0	1,8	5,7	15,7
NİSAN	2,3	WSW	27	SW	4,9	74,1	34,2	5,43		3,3	-16,2	-1,6	22,0	9,0	5,9	17,2
MAYIS	2,1	WSW	29	SSW	5,7	89,4	35,1	7,22		8,0	-6,5	2,1	23,3	14,2	5,7	20,8
HAZİRAN	1,8	ENE	23,2	WSW	3,7	68,4	29,8	9,15		12,4	-2,7	5,1	29,6	19,1	4,4	20,2
TEMMUZ	1,9	ENE	21,3	ENE	3,4	49,9	79,2	9,45		16,1	-2,0	8,4	32,7	23,5	3,7	20,9
AĞUSTOS	1,8	ENE	20,4	SSW	3,8	32,8	52,3	9,21		16,0	-0,1	8,2	34,2	24,4	3,3	19,3
EYLÜL	1,7	WSW	24,4	SSW	4,0	25,9	32,3	7,52		11,6	-6,5	4,0	30,0	20,5	3,1	16,1
EKİM	1,7	WSW	21	SSW	2,8	52,9	46,9	5,01		5,4	-14,0	-0,3	24,1	13,0	4,4	16,6
KASIM	1,9	WSW	22,1	SSE	2,2	46,0	40,2	3,54		-1,2	-21,0	-5,4	19,4	4,8	5,1	15,0
ARALIK	1,9	WSW	22,2	SSW	2,1	37,1	21,0	2,51		-6,5	-26,4	-10,9	14,6	-0,9	5,6	15,3

Tablo 11.1 Kars'ta Uzun Yıllar Aylık Ortalama Rüzgar Hızı (m/sec)

Ay	Ortalama Rüzgâr Hızı
1	2,0
2	2,1
3	2,2
4	2,3
5	2,1
6	1,8
7	1,9
8	1,8
9	1,7
10	1,7
11	1,9
12	1,9

Tablo 11.2: Uzun Yıllar Aylık Maksimum Rüzgar Hızı (m/sec)

Ay	Maksimum Rüzgar Hızı
1	21,1
2	25,4
3	22,4
4	27
5	29
6	23,2
7	21,3
8	20,4
9	24,4
10	21
11	22,1
12	22,2

Tablo 11.3: Uzun Yıllar Aylık Kuvvetli Rüzgârlı Günler Sayısı Ortalaması

Ay	Gün Sayısı
1	2,3
2	2,6
3	3,3
4	4,9
5	5,7
6	3,7
7	3,4
8	3,8
9	4,0
10	2,8
11	2,2
12	2,1

Tablo 11.4: Uzun yıllar ortalama Hakim Rüzgar Yönü

Ay	Hâkim Yön
1	WSW
2	WSW
3	WSW
4	WSW
5	WSW
6	ENE
7	ENE
8	ENE
9	WSW
10	WSW
11	WSW
12	WSW

12. KarsUlaşım Bilgileri.....

Karayolu

Türkiye'nin yedi bölgesindeki şehirlerin çoğuna Kars otobüsleri, yolcu taşır. Kars Otogarı'ndan Türkiye'ye açılan otobüslerin bağlı oldukları üç firma olan Doğu Kars, Kafkas Kars ve Turgutreis'in birçok şehirde büroları vardır. Belediyenin almış olduğu bir kararla kent merkezine yeni ve daha büyük bir otobüs terminali yapılması planlanmaktadır.

İlde 127 km duble yol, toplam 36 adet köprülülük kavşak, alt-üst geçit, viyadük ve tüneller mevcuttur.

Demiryolu

Kars'a hergün İstanbul'dan; Ankara, Kayseri, Sivas ve Erzurum üzeri TCDD'nin Doğu Ekspresi karşılıklı seferler yapmaktadır.

Sefer Kalkış Varış Süre

Kars – Haydarpaşa 23:55 13:15 37 sa 20 dk

Haydarpaşa – Kars 09:55 22:15 • a 20 dk

Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattı

Uzun yıllardan bu yana planı yapılan Bakü-Tiflis-Ahılkelek-Kars demiryolu projesi hayata geçirilerek Türkiye ekonomisine katkı sağlanması düşünülmektedir. Yapılacak inşaat işinde

mevcut raylara 180 km uzunluğunda yeni raylar (76 km) döşenecek. Toplam maliyeti 450 milyon dolar olan bu projenin 2012 yılında bitirilmesi hedeflenmektedir. Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül temel atma töreninde yaptığı açıklama da bu hattın sadece üç ülkeyi değil, aslında Çin'i İngiltere ile bağlayan bir yol olduğunu belirtti.

Havayolu

Kars Havalimanı

Kars'ın ayrıca uluslararası statüye sahip bir de havalimanı vardır (IATA: KSY). Uzun bir taddattan sonra 22 Ekim 2007 günü tekrar uçuşlara açılan havalimanına İstanbul'daki Sabiha Gökçen Havalimanı ve Atatürk Havalimanı'ndan günde iki uçuş ve Ankara Esenboğa Havalimanı'ndan bir uçuş yapılır. Ayrıca Aralık 2007'den itibaren SunExpress'in karşılıklı Kars-İzmir seferleri de başlamıştır. Temmuz 2008'de Kars'tan Azerbaycan'ın başkenti Bakü'ye karşılıklı seferler düzenlenmeye başlandı.

Sefer	THY		SunExpress
İstanbul – Kars	11:55	X	06:50
Kars – İstanbul	14:45	X	09:10
Ankara – Kars	09:15	13:45*	X
Kars – Ankara	11:20	16:00*	X
İzmir – Kars	X	X	06:40
Kars – İzmir	X	X	09:20

10 Haziran 2009 tarihinden itibaren Çarşamba günleri haftada bir olmak üzere karşılıklı Köln-Kars uçuşları Öger Tours-Hamburg International ortaklığı ile başlatıldı. (Sadece yaz mevsiminde) Her hafta 52 uçak şehre iniş yapmaktadır ve havayolları ile seyahat eden yolcu sayısı yaklaşık 330.000 civarındadır.

Her gün İstanbul, Ankara ve İzmir seferleri düzenlenmektedir.

13. Kars ve Sarıkamış'taki' daki otellerin listesi ve detayları

TESİSİN ADI	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Toprak Otel 5* SARIKAMIŞ	149	328
Çamkar Otel 3* SARIKAMIŞ	55	109
Sarıkamış Kar Otel 3 * SARIKAMIŞ	21	44
Sim-Er Otel 4* KARS MERKEZ	150	304
Grand Ani Otel 4* KARS MERKEZ	64	136
Karabağ Otel 3 * KARS MERKEZ	50	85
Kar's Butik Otel (Özel Belgeli) KARS MERKEZ	8	20
YILDIZLI TESİSLER TOPLAM	497	1026
BELEDİYE BELGELİ TESİSLER TOPLAM	84	144
TOPLAM	581	1170

14.Görüş ve Öneriler:

Futbol sahalarının hayata geçirilmesi Kars ve Sarıkamış bölge halkının futbol turizminden ekonomik pay elde etmeleri için çok önemli ve isabetli bir karardır. Ancak yapılacak olan futbol sahaları tamamen profesyonel ellere emanet edilmelidir kampa gelecek olan teknik direktörlerin dikkat ettiği en önemli husus çim kalitesi, fitness ve kros parkuru'nun kusursuz olmasıdır. Bu nedenle sahaların yapım aşamasında ilgili kurum en az 10 adet personelini saha bakım ve onarımı konusunda profesyonel destek alarak iyi bir eğitimden geçirilmesi gerekmektedir.

Tesisler hayata geçirilme aşamasında ilgili kurumlar acilen iki adet komisyon kurması gerekmektedir, birincisi yaz spor turizmi adı altında bir komisyon veya komite ikincisi tanıtım markalaşma ve pazarlama komisyonu bu iki komisyon birbiriyle koordineli çalışarak sarıkamış ilçesini Dünya çapında futbol yüksek irtifa kamp merkezi haline getirebilir.

Tesislerin yapım aşamasında ünlü bir teknik direktör ve ulusal basın ilçeye davet edilmeli tanıtımı yapılmalıdır. Yine yapım aşamasında ilgili kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının web sayfalarında yer alması gerekmektedir.

Konaklama da hizmet veren turizm işletmelerine neler yapabilecekleri konusunda seminerler verilmelidir.

Tesislerin bitme aşamasında futbol turizmi ile ilgili tur operatörleri ve menejerler ilçeye davet edilmeli eldeki mevcut imkanlar gösterilerek takımların kampa gelme sürecinin başlatılması gerekmektedir. İlgili kurum spor fuarlarında ülke içinde ve uluslararası arenalarda tanıtım amacıyla katalog, broşür, kitapçık, cd vb. materyaller hazırlayarak dağıtımını ve tanıtımını sağlaması gerekmektedir.

Elde mevcut bulunan 32 dönümlük arazi dışında kayak tesislerine ve konaklama bölgesine yürüme mesafesinde bulunan şu an tomruk alanı olarak kullanılan bölgeye bir adet çok amaçlı atletizm yüksek irtifa kamplarında yapılması için tartan pistli beşbin seyirci kapasiteli futbol sahasının yapılması uygun görülmektedir. Her yıl geleneksel olarak kampa gelen futbol takımlarının özel turnuvalar yapması için önemli olacaktır. Çevre illerden maç izlemek için gelecek olan seyirciler Kars ve Sarıkamışa büyük oranda ekonomik katkı sağlayacağı gözlenmektedir.

Kars ilinde buz sporlarının benimsetilmesi ve halkın sosyal ve fiziksel aktivite olarak yararlanması için çok amaçlı (buz hokeyi, hız pateni ve buz pateni) bir buz pateni salonu yapılması uygun görülmektedir. Sarıkamış ilçesinde kış sporları ve futbol turizmi yapılırken Kars ilinde buz sporları yapılması isabetli bir karar olacağı inancındayım. Kurulacak kulüpler tespit edile-

cek yetenekli sporcular ülke içinde ve dışında kars ilini temsil ederek tanıtıma büyük katkı sağlayacaktır.Kars merkezde yaşayan halkın sosyal ve fiziksel aktivitelerini gerçekleştireceği bir merkez olması uygun görülmektedir.

15.SONUÇ

Buraya kadar anlatılanlar bir araya getirildiğinde Kars Sarıkamış Bölgesi:

- 1) Bilimsel olarak da ispatlanmış iklim koşullarının ve biyoklimatik konforunun uygunluğu,
- 2) Uygun yüksekliklerde son teknoloji ile yapılacak spor tesisleri (futbol sahaları ve diğer tesisler)
- 3) Kış turizmi için oluşturulan yüksek kaliteli konaklama altyapısının yaz döneminde bu amaç için son derece uygun koşullarda kullanabilmesi,
- 4) Gezip görülebilecek ve yaşanabilecek çok sayıda turistik değer ve etkinlikler gibi çok çeşitli nedenlerle yaz kampı gerektiren (başta futbol olmak üzere) spor dalları için özellikle Mayıs ve Eylül ayları arasında önemli bir cazibe merkezi olabilecek niteliktedir.

Kamplar sırasında, kamp için gelen sporculara ilave olarak yapılacak turnuvalar nedeniyle oluşacak turizm hareketliliği kente büyük bir sosyo-ekonomik katkı sağlarken yapılacak TV yayınları ve medyada yer bulma oranlarındaki artış sayesinde büyük bir tanıtım imkanı da sağlanmış olacaktır.

16.Kaynakça

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, www.dmi.gov.tr,

Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>

European Consumer Centers Network, http://ec.europa.eu/consumers/ecc/index_en.htm

International Center for Responsible Tourism, www.icrtourism.org/

Serhat Kalkınma Ajansı, www.serka.org.tr

Kültür ve Turizm Bakanlığı, www.kultur.gov.tr

Mavi Bayrak Türkiye, www.mavibayrak.org.tr

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), www.tuik.gov.tr

Türkiye Otelciler Federasyonu, www.turofed.org.tr

United Nations World Tourism Organization (UNWTO), www.unwto.org

World Tourism and Trade Council (WTTC), www.wttc.org

KOCA, P. (2007). Erzurum'un Spor-Kamp Turizmi Potansiyeli. Doğu Coğrafya Dergisi

TÜRSAB (2009). Yabancı Ziyaretçi Profilindeki Gelişmeler.

Toy,S. (2011). Biyoklimatik Konfor Değerleri Bakımından Doğu Anadolu Bölgesi Rekreasyonel Alanlarının İncelenmesi. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Fenbilimleri Ens.

Dr. Ercan ATALAY(Yükseklikte hazırlık antrenmanları)

H.ASLANTÜRK (Yüksek irtifa Sporcu Kampları bilimsel araştırmalar)

